

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

KAROLIS JUDZENTAVIČIUS
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa

**Būtinios ginties ribų peržengimo analizė bei vertinimo
problemos teorijoje ir teismų praktikoje**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lektorius dr.
Pavelas Kujalis

Turinys

Įvadas	3
1 skyrius BŪTINOSIOS GINTIES SAMPRATA	5
2 skyrius BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMO SAMPRATA	8
2.1 Būtiniosios ginties ribų peržengimo teisinis reglamentavimas.....	8
2.2 Būtiniosios ginties ribų peržengimo privalomosios sąlygos bei jų vertinimas teorijoje ir teismų praktikoje:.....	11
2.2.1 <i>Būtiniosios ginties būklės egzistavimas</i>	12
2.2.1.1 <i>Būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos. Sąlygos, susijusios su kėsinimusi (pavojingumas, akivaizdumas, realumas) bei sąlygos, susijusios su gynyba (aktyvusis gynybos pobūdis, žalos padarymas tik besikėsinančiajam, žalos padarymas tik atremiant kėsinimąsi į save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises ir visuomenės bei valstybės interesus)</i>	14
2.2.2 <i>Veikimas tiesiogine tyčia</i>	28
2.2.3 <i>Ginantis sunkiai sutrikdoma sveikata arba atimama gyvybė</i>	34
2.2.4 <i>Besiginančiojo veiksmai aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo</i> ... 36	
3 skyrius ATVEJAI, NELAIKOMI BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMU	44
3.2. Ginamasi nuo kėsinimosi braunantis į būstą.....	44
3.1. Ginamasi sumišus ar labai išsigandus.....	48
Išvados	54
Naudotos literatūros sąrašas	55
Anotacija	58
Santrauka	59

IVADAS

Bendroji temos charakteristika ir aktualumas. Sunki Lietuvos ekonominė padėtis sąlygoja spartų nusikalstamumo didėjimą. Teisėsaugos institucijos negali be visuomenės paramos kontroliuoti ar riboti nusikalstamumo, todėl kyla būtinybė formuoti socialiai aktyvią asmenybę, užtikrinant, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas teisės ir vertybės būtų galima ginti ir neįtraukiant valstybinių institucijų. Viena iš tokių priemonių yra galimybė asmeniui atsitikus tam tikram įvykiui ar kilus tam tikrai situacijai pačiam imtis gynybos veiksmų.

Šis darbas yra skirtas vienam iš gynybos nesikreipiant į valdžios institucijas būdų – būtinajai ginčiai ir jos ribų peržengimui. Būtiniosios ginties užuomazgos Lietuvos baudžiamojoje teisėje randamos dar 1588 m. Trečiajame Lietuvos Statute, būtinoji gintis buvo reglamentuota ir tarpukario (1918-1940) bei okupacijos (1940 -1990) laikotarpiais, tačiau pirmieji išsamesni būtiniosios ginties, kaip vienos iš baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių instituto, tyrimai pasirodė tik atkūrus nepriklausomybę. Autoriaus nuomone, iki šiol mažai dėmesio buvo skirta aktualiausiai būtiniosios ginties santykių daliai – būtiniosios ginties ribų peržengimui.

Aptariant magistrinio darbo *temos aktualumą*, galima pasakyti, kad tai yra reikšminga tema, kadangi būtiniosios ginties ribų peržengimo tyrimas svarbus vertinant, ar asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, ar jo veika turi būti nebaudžiama ir pripažinta socialiai vertinga. Labai svarbu išsiaiškinti, kokios yra būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygos, kaip jos vertinamos teorijoje ir teismų praktikoje, kokie yra būtiniosios ginties ribų peržengimo padariniai ir panašiai.

Magistrinio darbo objektas yra būtiniosios ginties ribų peržengimas, jo analizė, būtiniosios ginties peržengimo sąlygos teorijoje ir praktikoje, taip pat atvejai, nelaikomi būtiniosios ginties ribų peržengimu.

Magistrinio darbo dalykas yra baudžiamosios teisės normos, reglamentuojančios būtinąją gintį ir jos ribų peržengimą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktika bei Lietuvos mokslinė literatūra. Būtinoji gintis ir jos ribų peržengimas reglamentuojami Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 28 straipsnyje. Didžiausias dėmesys bus skiriamas šio straipsnio dalių analizei, aiškinimui bei interpretavimui, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos Apeliacinio Teismo praktika. Autorius taip pat lyginamuoju aspektu apžvelgia būtiniosios ginties ribų peržengimo reglamentavimo panašumus bei skirtumus 1961 m. ir 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamųjų kodeksų normose.

Iš Lietuvos autorių, kurių darbai buvo tyrimo šaltinis, nagrinėjama V. Pavilionio bei R. Merkevičiaus mokomoji priemonė „Būtinoji gintis“, vadovėliai „Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis.“ bei „Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.“, taip pat K. Jovaišo straipsnis „Būtiniosios ginties identifikavimas“.

Magistrinį darbą sudaro įvadas, trys darbo skyriai, išvados, santrauka, anotacija ir literatūros sąrašas. Būtiniosios ginties ribų peržengimas galimas tik tuo atveju, jei egzistuoja būtiniosios ginties situacija, todėl pirmasis darbo skyrius ir yra paskirtas būtiniosios ginties sąvokos ir sampratos analizei. Pirmame darbo skyriuje aptariama būtiniosios ginties sąvoka, būtiniosios ginties reglamentavimas. Antrame darbo skyriuje aiškinamasi, kas yra būtiniosios ginties ribų peržengimas, analizuojamos būtiniosios ginties privalomosios sąlygos bei aptariamoms sąlygoms, kurių visumai esant pripažįstama, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Trečiajame skyriuje nagrinėjami atvejai, kurie nėra laikomi būtiniosios ginties ribų peržengimu. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

Magistriniame darbe keliama *hipotezė*, kad asmens veiką galima pripažinti kaip padarytą peržengiant būtiniosios ginties ribas tik tuo atveju, jei jo veika atitinka visus baudžiamajame įstatyme numatytus būtiniosios ginties ribų peržengimo kriterijus.

Magistriniame darbe daugiausia remiamasi analizės, interpretavimo *metodais*, kurie padėjo analizuoti teismų praktiką bei remiantis loginiu metodu daryti tam tikras išvadas. Taip pat naudingas buvo ir sisteminis metodas, kurio pagalba apibendrinti gauti rezultatai. Lyginamasis metodas padėjo atskleisti skirtumus ir panašumus tarp naujojo (2000 m.) ir senojo (1961 m.) baudžiamojo kodekso straipsnių, reglamentuojančių būtiniosios ginties peržengimą. Pasitelkiant lingvistinį metodą, buvo tiriamas teisės normų turinys pagal jas įtvirtinančių teisės aktų tekstus, gramatikos, sintaksės taisykles. Pavyzdžiui, naudojant lingvistinį metodą, buvo galima išsiaiškinti, kurios normų nuostatos laikomos alternatyviomis, o kurios yra kumuliatyvios. Istorinis metodas atskleidė kai kurių teisės aktų kaitą.

1 skyrius BŪTINOSIOS GINTIES SAMPRATA

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse¹ (toliau – ir BK) numatyta visa eilė aplinkybių, kurioms esant, net ir tais atvejais, kai padaroma veika, turinti BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje numatytus nusikalstamos veikos požymius, asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Šios aplinkybės skirstomos į atskirus institutus, vienas iš kurių yra aplinkybės, šalinančios baudžiamąją atsakomybę, įtvirtintos baudžiamojo kodekso V-ajame skyriuje. Asmens veika, padaryta esant baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, nėra nusikalstama. Prie baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių priskiriamas būtinasis reikalingumas, būtinoji gintis, nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymas bei tokie specifiniai turinės ar fizinės žalos darymo asmeniui atvejai, kaip profesinių pareigų vykdymas, teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas, įsakymo vykdymas, pateisinama profesinė ar ūkinė rizika ir mokslinis eksperimentas.

Pagrindiniai aplinkybių, šalinančių baudžiamąją atsakomybę, bruožai yra šie²:

1. Tai fizinio asmens veika (sąmoninga ir valinga), pasireiškianti aktyviais veiksmais arba neveikimu, kai yra pareiga veikti.
2. Formalus šių veikų atitikimas baudžiamuosiuose įstatymuose numatytiems nusikalstamų veikų sudėties požymiams. Formalus atitikimas baudžiamojo įstatymo numatytos veikos požymiams – atvejis, kai kaltininko veikoje yra visi konkrečiame BK straipsnyje numatyti objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai, tačiau dėl tam tikrų aplinkybių veika yra nepavojinga ir dėl to nėra traktuojama kaip nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas.
3. Šios veikos yra teisėtos, t.y. neprieštaruja galiojantiems baudžiamiesiems įstatymams.
4. Šios veikos yra visuomenės ir baudžiamųjų įstatymų atžvilgiu naudingos arba neutralios.
5. Veikoms, padarytoms esant aplinkybėms, šalinančioms baudžiamąją atsakomybę, numatytas specialus vertinimas – asmenims, veikiantiems šiomis aplinkybėmis, nekyla baudžiamoji atsakomybė.

Šiame darbe nagrinėjama viena iš baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių – būtinoji gintis, o konkrečiai – atvejai, kai būtinosios ginties ribos yra peržengiamos bei dėl to kylančios teorinės bei praktinės problemos. Ypač svarbu pažymėti, kad kalbėti apie būtinosios ginties ribų peržengimą galima tik tuo atveju, jei asmuo apskritai turėjo teisę į būtinąją gintį, kadangi, nesant būtinosios ginties situacijos, nesant visų būtinų būtinosios ginties požymių, pripažįstama, kad

¹ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

² Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999 p. 12-13

asmuo neturėjo teisės aktyviais veiksmais gintis ir padaryti žalą, jo veika vertinama kaip nusikalstama ir kvalifikuojama bendrais pagrindais, todėl, prieš pradėdant nagrinėti būtiniosios ginties ribų peržengimo atvejus bei sąlygas, būtina trumpai atskleisti būtiniosios ginties instituto esmę ir sampratą.

Būtinoji gintis bendrąja prasme – tai teisė aktyviai gintis, darant kitam asmeniui žalą, tai aktyvi žmogaus gynyba nuo pavojingo kėsینimosi darant žalos besikėsینančio asmens sveikatai, nuosavybei, ir, esant tam tikriems atvejams, gyvybei. Tam, kad būtinoji gintis būtų pripažįstama teisėta, ji privalo atitikti tam tikrus reikalavimus, susijusius su kėsینimusi ir gynyba. Kėsینimąsi apibūdinantys požymiai yra pavojingumas, akivaizdumas bei realumas, o gynyba yra susijusi su besiginančiojo padaroma žala arba kėsینimusi ją padaryti, turi būti ginamasi tik atremiant įstatymo saugomus interesus, be to, labai svarbu, kad ginantis žala būtų padaroma užpuolikiui, o ne tretiesiems asmenims.

Būtinoji gintis, nors ir nesuteikiant jai savarankiškos teisinės reikšmės, buvo minima jau 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto 11 skyriaus 22 straipsnyje, tačiau čia ji buvo vertinama kaip viena iš specifinių nužudymo rūšių³. Nepriklausomoje Lietuvoje 1919 m. Laikinoju Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymu recepavus Rusijos Baudžiamąjį Statutą, teisinėje sąmonėje įsivyravo nuostata, kad valstybė savo suverenija galia ne suteikė teisę į reikalingąjį apsigynimą (būtinąją gintį) o tik šią prigimtine teisę patvirtino, sankcionuodama ją teisės aktuose. Baudžiamojo statuto 46 str. buvo nurodyta, kad „nelaikomas nusikalstamu toks darbas, kurį žmogus padaro savo paties ar kito žmogaus gyvastį gelbėdamas iš pavojaus, kilusio dėl grasymo, neteisėtos prievartos arba dėl kitos priežasties, kurios negalima buvo tuo pačiu metu kitokiu būdu pašalinti“⁴. Sovietinės okupacijos metais, vadovaujantis 1926 m. RTSFR bei 1961 m. LTSR baudžiamaisiais kodeksais⁵ (toliau – 1961 m. BK), buvo įtvirtintas valstybės bei įstatymo viršenybės principas ir nustatyta, kad teisinę būtiniosios ginties galimybę žmogui suteikia valstybė. Autoriaus nuomone, teisinga yra baudžiamosios teisės teorijos kryptis, pripažįstanti, kad asmens teisė į būtinąją gintį yra prigimtine teisė, kurią valstybė sankcionuoja bei padeda ją įgyvendinti norminiais aktais įtvirtindama pozityviojoje teisėje. Šiuo metu būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos yra reglamentuotos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 28 str., kuriame nurodoma, kad asmuo neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis, neperžengdamas būtiniosios ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo

---

³ Статут Великого княжества Литовского 1588 года [Электрон. ресурс]. // Подг. О.Лицкевич. - Мн., 2002-2003

⁴ Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų išaiškinimų. // Kaunas, 1934

⁵ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“, 14 str. // Vyriausybės Žinios, 1961, Nr.: 18 -147

ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi. Asmens teisė į būtinąją gintį anksčiau galiojusiam, 1961 m. BK, buvo apibūdinama kaip situacija, kai baudžiamojo įstatymo ginamiems interesams žala padaroma ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, valstybės ar visuomenės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsинimosi, jei tuo nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 str. įtvirtinta, jog „gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu šiam straipsniui, jeigu tai įvyko neviršijant jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto“⁶.

Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas būtiniosios ginties institutą, pripažįsta, kad veiksmai, padaryti esant būtinajai ginčiai, yra socialiai vertingi arba bent jau neutralūs, kadangi yra nukreipti prieš pavojingą kėsинimąsi, keliantį grėsmę valstybės ginamoms žmogaus teisėms ir laisvėms. Tą pripažįsta ir teismai – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo apžvalgoje⁷ nurodė, kad teisė gintis yra ne tik subjektyvi kiekvieno žmogaus teisė, bet ir moralinė pareiga, kaip priemonė reaguoti į nusikalstamą kėsинimąsi. Veiksmai, kurie įstatymo kvalifikuojami kaip būtinoji gintis, yra socialiai naudingi, įspėjančiai veikia nusikalstamumą, nes asmuo, ketinantis daryti nusikaltimą, žino, kad gali susidurti su aktyviu, įstatymo laikomu teisėtu, pasipriešinimu. Taip pat pažymėtina, kad teisės į būtinąją gintį realizavimas galimas nepriklausomai nuo galimybės išvengti pavojingo kėsинimosi pabėgant, pasislepiant ar kreipiantis pagalbos į kitus asmenis, valdžios institucijas ar pareigūnus. Tačiau būtinoji gintis yra žmogaus teisė, o ne pareiga ir nepasinaudojimas būtinąją gintimi neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Pareiga užkirsti kelią pavojingoms veikoms numatyta tik kai kuriems valstybės tarnautojams ar viešojo administravimo funkcijas atliekantiems asmenims, tačiau jų veiksmai, kuriais padaroma žala, vertinami pagal profesinės pareigos vykdymo taisykles.

---

⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios: 1995-05-16 Nr.40-987

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997-06-13 apžvalga Nr. B2-5 „Dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatymų taikymo baudžiamosiose bylose“.

2 skyrius BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMO SAMPRATA

Teisė į būtinąją gintį nėra absoliuti, gynyba negali peržengti tam tikrų įstatyme nustatytų ribų, kurių negalima peržengti darant žalą besikėsinančiajam. Būtent besikėsinančiojo asmens puolimas, pavojingas kėsanimasis tam tikra prasme apibrėžia galimos naudotis gynybos ribas. Žinoma, negalima reikalauti, kad gynyba būtų visiškai proporcinga puolimui – tokiu atveju besiginančiojo padėtis prilygtų puolančiojo padėčiai ir būtų ribojamos jo galimybės apsiginti. BK 28 str. 3 d. įstatymų leidėjas įtvirtino būtiniosios ginties ribų peržengimo sąvoką – tai tokie atvejai, kuomet tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsimosi pobūdžio ir pavojingumo. Būtiniosios ginties ribų peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsanimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika. Jau minėta, kad apie būtiniosios ginties ribų peržengimą kalbėti galima tik tuomet, kai apskritai egzistuoja teisė į būtinąją gintį. Be teisės į būtinąją gintį buvimo, reikalingos ir kitos sąlygos, kurios yra privalomos – tai asmens veikimas tiesiogine tyčia, sunkus sveikatos sutrikdymas užpuolikui ar jo gyvybės atėmimas, akivaizdus ir aiškus gynybos bei kėsimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimas, taip pat turi būti ginamasi nesumišus ar labai išsigandus bei nesiginama nuo įsibrovimo į būstą. Teisė į būtinąją gintį yra pagrindinė sąlyga, kuomet įmanomas būtiniosios ginties ribų peržengimas, kadangi priešingu atveju bet kokia žala, padaryta asmeniui, bus vertinama kaip neteisėta ir nusikalstama ir ją padaręs asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendraisiais pagrindais. Būtent dėl šios priežasties prieš pradėdant nagrinėti kitas būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygas ir atvejus, kuomet pripažįstama, kad asmuo peržengė būtiniosios ginties ribas, reikalinga išsiaiškinti, kokiais atvejais asmuo turi norminiuose aktuose numatytą teisę į būtinąją gintį.

2.1 Būtiniosios ginties ribų peržengimo teisinis reglamentavimas

Prezumpcija, kad yra galimas būtiniosios ginties ribų peržengimas, buvo įtvirtinta jau 1919 m. recepuotame 1903 m. Baudžiamajame Statute, kuriame gynimosi ribų peržengimu buvo pripažįstamos situacijos, kuomet ginamasi pernelyg smarkiai ar ne laiku, ir bausmės buvo numatytos tik tam tikrais įstatyme nurodytais atvejais. Baudžiamojo statuto 45 str. buvo nurodyta, kad „negalima teisinti apsigynimu tokio nusikalstamo darbo, kai jis padaromas užpuolimui pasibaigus paties užpuoliko noru ar dėl to, kad jau iš tikrųjų buvo panaikinta arba

atimta gėrybė ar interesas, kurie sudarė pasikėsinimo tikslą“⁸. Pagrindinis skirtumas tarp Baudžiamojo statuto ir šiuo metu galiojančio būtiniosios ginties ribų peržengimo reglamentavimo yra tas, kad gynyba „ne laiku“, t.y. gynyba jau esant pasibaigusiam akivaizdžiam ir pavojingam kėsinimuisi, nebepripažįstama būtiniosios ginties ribų peržengimu, o traktuojama kaip paprasčiausias kerštas, už kurį baudžiama bendraisiais pagrindais. Sovietinės okupacijos metais priimtame LTSR Baudžiamajame kodekse, pirminėje, t.y. 1961 m. birželio 26 d. įstatymu patvirtintoje jo redakcijoje, būtiniosios ginties ribų peržengimas buvo apibūdinamas lakoniškai – kaip „aiškus gynybos neatitikimas kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo“⁹. Ir tik vėliau, kodeksą papildžius 14¹ straipsniu, būtiniosios ginties ribų peržengimas buvo reglamentuotas išsamiau, nurodant, kad asmens ginantis padaryta veika nėra laikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu, kuomet dėl asmens veiksmų besikėsinančiajam padarytas lengvas ar apysunkis kūno sužalojimas, materialinė žala, bei nurodant, kad neužtraukia baudžiamosios atsakomybės veika, kada būtiniosios ginties ribos buvo peržengtos dėl didelio sumišimo ar didelio išgąščio, kurį sukėlė kėsinimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą arba būtiniosios ginties ribų peržengimas, jeigu besikėsinančiajam padaryta žala dėl neatsargumo.

Šiuo metu galiojančio BK 28 str. suteikia teisę į būtinąją gintį, bet neleidžia peržengti būtiniosios ginties ribų. Būtiniosios ginties ribų peržengimas ir jo vertinimas yra tiek fakto, tiek teisės taikymo klausimas. Konstatuotina, kad šiuo atveju susikerta puolimo ir gynimosi požymiai. Puolimas yra gynybą ribojantis veiksnys, iš esmės apibrėžiantis galimo gynimosi ribas. Nei baudžiamasis įstatymas, nei baudžiamosios teisės teorija būtiniosios ginties akto teisėtumui pripažinti nereikalauja mechaniško ginties ir puolimo atitikimo, konstruojamas bei nustatomas gynybos ir puolimo santykio protingo proporcingumo modelis.

Būtiniosios ginties ribų peržengimas reglamentuojamas BK 28 str. 3 d., kuriame nurodyta, kad būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Kaip matyti, naujasis reglamentavimas skiriasi nuo naudoto senajame, 1961 m. BK. Tiek senajame, tiek šiuo metu galiojančiame BK yra nurodyta, kas yra laikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu. Skirtumas yra tas, kad dabartiniame BK, be aiškaus kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimo, yra dar dvi privalomos sąlygos – besiginantysis turi veikti tiesiogine tyčia ir besikėsinančiajam turi būti padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas arba atimta gyvybė. Savo ruožtu skirtingai nurodoma ir tai, kas nėra laikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu – pagal 1961 m. BK tai atvejai, kuomet besikėsinančiajam padaromas lengvas ar apysunkis kūno

⁸ Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų išaiškinimų. // Kaunas, 1934

⁹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo kodekso patvirtinimo“// Žin., 1961, Nr. 18-147

sužalojimas, materialinė žala, o pagal šiuo metu galiojančią baudžiamąjį įstatymą būtiniosios ginties ribų peržengimu *nelaikoma* dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika. Pažymėtina ir tai, kad 1961 m. BK numatė, jog veikimas, kai būtiniosios ginties ribos buvo peržengtos dėl didelio sumišimo ar didelio išgąščio, kurį sukėlė kėsینimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą, *neužtraukia baudžiamosios atsakomybės*. Taigi, šiuo atveju turime dvi semantiškai skirtingas frazes, turinčias skirtingą loginę konstrukciją – „nelaikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu“ ir „neužtraukia baudžiamosios atsakomybės“. Iš to seka išvada, kad ta pati veika, padaryta identiškomis aplinkybėmis (t.y. ginantis sumišus, labai išsigandus ar ginantis nuo įsibrovimo į būstą) senajame BK buvo laikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu, tačiau už jį nebuvo baudžiama, o šiuo metu galiojantis įstatymas pripažįsta, kad tokiu atveju egzistuoja būtinoji gintis, kurios ribos nėra peržengtos. Taigi, remiantis senuoju BK, minėta veika buvo pripažįstama būtiniosios ginties ribų peržengimu, tačiau už ją nebaudžiama tik todėl, kad taip nurodoma pačiame įstatyme. Autoriaus nuomone, dabartinė konstrukcija yra pažangesnė, atitinkanti būtiniosios ginties, kaip prigimtines, o ne valstybės nustatytas ir suteiktas teises, turinį ir reikšmę. 1961 m. BK ir 2000 m. BK taip pat skiriasi ir kaltės formų nurodymas – anksčiau buvo laikoma, kad „*neužtraukia baudžiamosios atsakomybės būtiniosios ginties ribų peržengimas*, jeigu besikėsinančiajam padaryta žala dėl *neatsargumo*“¹⁰, t.y. buvo nesvarbu, kokia kaltės forma veikė besiginantysis – jeigu buvo aiškus gynybos ir kėsینimosi neatitikimas bei sunkus kūno sužalojimas ar gyvybės atėmimas, tuomet tiek besiginančiojo veiksmai, padaryti tyčia, tiek dėl neatsargumo, buvo laikomi *būtiniosios ginties ribų peržengimu*, tačiau jei jo veiksmai buvo padaryti *veikiant neatsargiai*, už tokį būtiniosios ginties ribų peržengimą *nebuvo taikoma baudžiamoji atsakomybė*. Šiuo metu galiojančiame BK būtiniosios ginties ribų peržengimas įmanomas tik tokiu atveju, kuomet besiginantysis veikia tiesiogine tyčia, visais kitais atvejais (nusikalstamo pasitikėjimo, nusikalstamo nerūpestingumo, netiesioginės tyčios) pripažįstama, kad asmuo neperžengė būtiniosios ginties ribų. Dar vienas skirtumas tarp 1961 m. ir 2000 m. BK yra tas, kad pagal senąjį BK, asmuo, peržengęs būtiniosios ginties ribas, galėjo būti nebaudžiamas, kadangi, kaip jau minėta, buvo numatyti atvejai, kuomet būtiniosios ginties ribų peržengimas neužtraukė baudžiamosios atsakomybės. Pagal 2000 m. BK, asmuo privalo būti baudžiamas visada, kai yra nustatyta, kad jis peržengė būtiniosios ginties ribas.

Būtiniosios ginties ribų peržengimas yra pavojinga veika, turinti nusikalstamos veikos požymių ir užtraukianti baudžiamąją atsakomybę. Nepriklausomybės laikotarpiu (1990 m. – 2003 m.) galiojusiam 1961 m. Baudžiamajame kodekse, 14¹ str. 2 d., buvo nurodyti atvejai,

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 14¹ str. 4 d. // Žin., 1961, Nr. 18-147

kuomet veika visuomet pripažįstama būtinaja gintimi. Tai besiginančiojo veiksmai, kurių metu užpuolusiam asmeniui padaromas lengvas ar apysunkis kūno sužalojimas, materialioji žala. Šiuo metu galiojančiame baudžiamajame įstatyme tokio reglamentavimo nebėra, tačiau iš BK 28 str. 3 d. formulavimo matyti, kad būtinosios ginties ribų peržengimas galimas tik sunkaus sveikatos sutrikdymo ir gyvybės atėmimo atvejais. Kita žala – materialinė, fizinio skausmo sukėlimas, nežymus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas visada bus laikomi būtinaja gintimi (esant kitoms būtinosios ginties teisėtumo sąlygoms) ir nebus keliamas būtinosios ginties ribų peržengimo klausimas. Besiginančiojo veiksmai pripažįstami padaryti peržengiant būtinosios ginties ribas, kai *šie veiksmai yra padaryti egzistuojant būtinosios ginties būklei, jie yra tyčiniai, jais ginamasi nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, bet gynybai pasirenkamas toks būdas ir priemonės, kurios aiškiai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo, ir besiginant užpuolikui sukeliamas sunkus sveikatos sutrikdymas arba jis nužudomas.*

LAT Senatas savo nutarime taip pat pateikė būtinosios ginties ribų peržengimo sąvoką, nurodydamas, kad būtinosios ginties ribų peržengimas yra aiškus gynybos neatitikimas kėsینimosi pobūdžiui ir pavojingumui, kai tyčia padaroma besikėsinančiajam aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos buvo pasikėsinta ir pasikėsitimui atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinos¹¹.

Taip pat pažymėtina, kad veika, padaryta peržengiant būtinosios ginties ribas, nors ir kvalifikuojama bendraisiais pagrindais, kaip paprastas nusikaltimas, tačiau teismai, skirdami bausmę, turi į šią aplinkybę (t.y. į tai, kad veikia padaryta, peržengus būtinosios ginties ribas) atsižvelgti kaip į atsakomybę lengvinančią¹².

2.2. Būtinosios ginties ribų peržengimo privalomosios sąlygos bei jų vertinimas teorijoje ir teismų praktikoje

Kaip jau minėta, peržengti būtinosios ginties ribas galima tik tuo atveju, jeigu patenkinamos visos baudžiamajame įstatyme išvardintos sąlygos. Galima išskirti šias sąlygas, kurioms esant, apskritai galimas būtinosios ginties ribų peržengimas:

- Egzistuoja būtinosios ginties būklė.
- Besiginantysis veikia tiesiogine tyčia.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 8 p.

¹² Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, 59 str. 9 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

- Puolančiam asmeniui padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas arba atimama gyvybė.
- Besiginančiojo veiksmai ginantis aiškiai neatitinka kėsiningosi pobūdžio ir pavojingumo.
- Besiginantysis nėra labai sumišęs ar išsigandęs.
- Nėra ginamasi nuo įsibrovimo į būstą.

2.2.1 Būtiniosios ginties būklės egzistavimas

Asmens veikos metu padaryta žala, sukelta ginantis nuo pavojingo kėsiningosi, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, laikoma teisėtu ir socialiai vertingu aktu ir pripažįstama padaryta dėl būtiniosios ginties, jeigu tiek veika, tiek žala atitinka *visas* įstatyme numatytas būtiniosios ginties teisėtumo sąlygas. Šios sąlygos yra susijusios su kėsiningosi ir gynyba. Kėsiningosi apibūdinantys požymiai yra jo pavojingumas, realumas ir akivaizdumas, o gynyba yra betarpiškai susijusi su daroma žala arba kėsiningosi ją padaryti. Be to, ginantis žala turi būti padaroma tik besikėsinančiojo teisėms ar interesams ir žala turi būti padaroma tik atremiant kėsiningosi į įstatymo ginamus interesus. Tiek sąlygos, susijusios su kėsiningosi, tiek sąlygos, susijusios su gynyba, aptartini plačiau.

Teismų praktikoje teismai dažnai susiduria su prašymais padarytą nusikalstamą veiką vertinti kaip veiksmus, atliktus esant būtiniosios ginties būklei. Nesant visų būtinų būtiniosios ginties sąlygų, teismai pripažįsta, kad būtiniosios ginties būklė neegzistavo, ir kvalifikuoja asmenų veiką bendraisiais pagrindais, patraukdami juos baudžiamojon atsakomybėn. Būtiniosios ginties egzistavimo klausimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo baudžiamojoje byloje¹³, kurioje kasatorius E. J., kuris Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu buvo nuteistas laisvės atėmimu pagal BK 129 str. 1 d. už tai, kad dėl asmeninių nesutarimų ir pykčio tyčia spyrė septynis kartus D. D. į galvą, taip padarė jam odos nubrozdinimus veido ir viršugalvio srityse. Taip pat dūrė D. D. peiliu keturis kartus į krūtinę, kaklą, juosmenį ir taip padarė jam durtinę–pjautinę kiauryminę krūtinės srities žaizdą su širdies dešiniojo skilvelio kiauryminiu sužalojimu, durtinę–pjautinę žaizdą kaklo užpakaliniame paviršiuje bei durtines–pjautines kiaurymines juosmens dešinės ir kairės pusės žaizdas su pilvaplėvės sužalojimu. Taip E. J. tyčia nužudė D. D. Kasatorius skunde prašė jo veiką kvalifikuoti kaip nužudymą peržengiant būtiniosios ginties ribas, motyvuodamas tuo, kad jis nieko nužudyti nenorėjo, o tik išsiaiškinti, kodėl D. D. išmušė jo langą, tačiau dėl to, kad D. D.

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291/2006

buvo girtas (2,64 promilės) ir agresyvus, be to, turėjo daiktą, panašų į peilį, kasatoriaus gyvybei iškilo realus pavojus ir jis buvo priverstas gintis. E. J. taip pat prašė atkreipti dėmesį į tai, kad D. D. buvo teistas, narkomanas, girtuoklis, mėgėjas muštis, gerai žinomas policijai, be to, jis su D. D. dažnai konfliktuodavo, ne kartą mušėsi. Teismas nustatė, kad šie kasatoriaus argumentai yra nepagrįsti, ir nurodė, kad besiginančiojo veiksmai padarant žalos kitam asmeniui negali būti laikomi būtinaja gintimi, kai pavojingas kėsinimasis jau buvo atremtas ar pasibaigęs ir besiginantysis tai suprato, todėl aiškiai nebuvo reikalo gintis. Teisminio nagrinėjimo metu E. J. parodė, kad, sutikęs D. D., paklausė, kodėl šis daužo langus, tačiau D. D., nieko neatsakęs, kišo rankas į kišenes, todėl E. J., pamanęs, kad D. D. gali išsitraukti peilį, pirmas dūrė jam peiliu į pilvą. Taip pat E. J. parodė, kad iki dūrio peiliu D. D. jam negrasino, jo nemušė, nepuolė, peilio rankose neturėjo. Be to, po pirmojo dūrio peiliu D. D. bėgo link namų, o E. J., jį pasivijęs, dar kelis kartus dūrė į nugarą, spardė į galvą. *Esant minėtoms aplinkybėms, teisėjų kolegija konstatavo, kad būtinosios ginties situacijos nebuvo ir smurtas prieš nukentėjusįjį buvo panaudotas dėl asmeninių nesutarimų ir pykčio, o ne ginantis nuo pastarojo kėsinimosi, nes jokio kėsinimosi nebuvo, o būtinoji gintis galima tik nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi.*

Būtinosios ginties būklės egzistavimo klausimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija sprendė ir kasacine tvarka nagrinėjant baudžiamąją bylą¹⁴ pagal nuteistojo A. G. kasacinį skundą dėl Kauno miesto apylinkės teismo 2008 m. spalio 29 d. nuosprendžio, kuriuo jis nuteistas pagal BK 135 straipsnio 1 dalį laisvės atėmimu ketveriems metams. A. G. nuteistas už tai, kad konflikto su A. Z. metu tyčia vieną kartą peiliu dūrė jam į krūtinę, t. y. sunkiai sutrikdė A. Z. sveikatą. Kasaciniu skundu nuteistasis A. G. prašė Kauno miesto apylinkės teismo 2008 m. spalio 29 d. nuosprendį bei Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 27 d. nutartį pakeisti – jo veiką perkvalifikuoti į BK 28 straipsnio 3, 4 dalis, 135 straipsnio 1 dalį ir, pripažinus jo kaltę lengvinančiomis aplinkybėmis tai, kad jis kaltu prisipažino ir gailisi padaręs nusikaltimą, kad apie įvykį pranešė policijai, kad konfliktą išprovokavo ir pirmas smurtą panaudojo pats nukentėjusysis, taikyti BK 62 straipsnį ir paskirti bausmę, nesusijusią su laisvės atėmimu. Kasatorius teigė, kad konfliktą pradėjo nukentėjusysis A. Z., kuris be pagrindo užsipuolė jį dėl lakstančio šuns. Šuo buvo ne jo, todėl jo komandų neklausė. Nukentėjusysis pirmas priėjo prie jo ir sudavė į veidą. Po to, kai konfliktas aprimo, nukentėjusysis vėl priėjo ir dar kelis kartus sudavė į veidą. Šias aplinkybes esą patvirtino liudytojų N. B. ir A. B. parodymai. Kasatorius teigė, kad A. Z. teisme taip pat patvirtino, jog sudavė jam (kasatoriui) per veidą, vėliau sudavė dar du kartus.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201/2009.

Kasatoriaus nuomone, tai rodo, kad prieš jį buvo vartojamas smurtas ir jo gyvybei bei sveikatai grėsė realus pavojus. Kasatorius manė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai išnagrinėjo jo apeliacinį skundą, nes nesvarstė klausimo, ar jam tinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas. Apeliaciniame skunde buvo nurodęs, kad nukentėjusįjį sužalojo gindamasis nuo jo paties panaudoto smurto. Apeliacinės instancijos teismas nutartyje nurodė, kad jis prašė švelninti tik jam paskirtos bausmės dydį. Klausimas dėl netinkamai pritaikyto baudžiamąjo įstatymo, t. y. dėl BK 28 straipsnio 3 ir 4 dalies taikymo, liko nesvarstytas. Kasatoriaus prašymas taikyti jam BK 28 straipsnio 3 dalies nuostatas, t. y. pripažinti, kad jis nukentėjusiajam sunkiai sutrikdė sveikatą peržengdamas būtiniosios ginties ribas, atmestas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad *būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas gali iškilti ir turi būti sprendžiamas tik tada, kai nustatoma, kad egzistavo būtiniosios ginties situacija*. Pirmosios instancijos teismas, išsamiai ištyręs visas bylos aplinkybes, įvertinęs nukentėjusiojo, liudytojų, paties A. G. parodymus, teismo medicinos specialisto išvadas, motyvuotai konstatavo, kad būtiniosios ginties situacijos nebuvo. Kėsinimasis, nuo kurio galima būtinoji gintis, turi būti pavojingas, realus ir akivaizdus. *Byloje nustatyta, kad konfliktą su nukentėjusiuoju, nesilaikydamas viešosios tvarkos, išprovokavo pats A. G., kad pavojingo kėsinimosi į A. G. gyvybę ar sveikatą nebuvo*, kad A. G., laikydamas peilį rankoje, prisiartinio prie nukentėjusiojo ir staiga, netikėtai dūrė jam į gyvybei pavojingą vietą – krūtinę. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas nuteistojo prašymą sušvelninti paskirtą bausmę, priimtoje nutartyje atsakydamas į apelianto pareikšto prašymo argumentus, taip pat pripažino, kad pagal nustatytas bylos aplinkybes būtiniosios ginties situacijos nebuvo, kad konfliktas tarp nuteistojo ir nukentėjusiojo kilo ne dėl nukentėjusiojo netinkamo ar provokuojančio elgesio, o dėl paties A. G. netinkamo elgesio, perėjusio į nusikalstamus veiksmus.

2.2.1.1 Būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos. Sąlygos, susijusios su kėsinimusi ir sąlygos, susijusios su gynyba.

Kėsinimąsi apibūdinantys požymiai: pavojingumas, realumas ir akivaizdumas.

Kėsinimosi pavojingumas

Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek baudžiamajame įstatyme aiškiai įtvirtinta nuostata, kad būtinoji gintis galima ir naudotina tik ginantis nuo pavojingo kėsinimosi. Būtinoji gintis galima tik esant tokioms veikoms, kurios pasireiškia realia ir akivaizdžia žala arba tiesiogine jos grėsme būtent pavojingo kėsinimosi momentu¹⁵. Kėsinimosi pavojingumas skaidomas į du

¹⁵ Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas. // Teisės problemos Nr. 41, Vilnius, 2003 P. 83.

požymius – pavojingumą (materialusis požymis) ir neteisėtumą (formalusis požymis). Pavojingumas yra tik numanomas, nes neteisėtumas yra logiškai išplaukiantis teisinis kėsinimosi pavojingumo vertinimas¹⁶. Pavojingu kėsinimusi laikomos tik baudžiamajame įstatyme numatytos veikos, pasireiškiančios veikimu, kuris yra pagrindinė kiekvienos nusikalstamos veikos padarymo forma, valinis ir sąmoningas žmogaus kūno judesys. Būtinoji gintis negalima prieš pavojingą veiką, kuri padaroma neveikimu. Pavojingas kėsinimasis gali būti nukreiptas tiek prieš asmenį, tiek prieš nuosavybę ar kitas įstatymo saugomas vertybes. Ginti galima tiek savo, tiek kitų asmenų teises, valstybės ar visuomenės interesus, tačiau gintis galima tik nuo tokio kėsinimosi, kuris atitinka baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos požymius, t.y. būtinoji gintis galima tik nuo veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, kai kėsinamasi į asmens gyvybę, sveikatą, seksualinio apsisprendimo laisvę bei neliečiamumą, būsto neliečiamybę ar kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus, kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo. Tačiau pažymėtina, kad pavojingas kėsinimasis neprivalo atitikti nusikalstamos veikos, numatytos baudžiamajame įstatyme, visų konkrečių požymių, besiginantysis pavojingą kėsinimąsi pagal objektyvius požymius turi suvokti kaip nusikalstamą. Jeigu pavojingas kėsinimasis nukreiptas prieš administracinės teisės ginamus interesus, asmuo gali gintis vadovaudamasis Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 18 straipsnio nuostatomis. V. Pavilionis ir R. Merkevičius teigia, kad šiuo atveju gintis galima ir nuo nepavojingo kėsinimosi, kadangi ATPK 9 str., kuriame apibrėžiama administracinės teisės pažeidimo sąvoka, tiesiogiai pavojingumo požymis nenurodomas¹⁷.

Kėsinimasis yra pavojingas, kai formaliai atitinka baudžiamojo nusižengimo ar nusikaltimo požymius – nėra reikalaujama, kad kėsinimosi forma tiksliai atitiktų nusikalstamos veikos sudėties formą. Formalus atitikimas įstatyme suvokiamas tik kaip veikimas, prieštaraujantis galiojančiai teisei. Kėsinimasis turi atitikti išorinius, objektyvius nusikalstamos veikos požymius. Įstatymas nereikalauja, kad užpuolimas atitiktų konkrečios nusikalstamos veikos subjektyvius požymius, tokius kaip subjektas ir kaltė. Pavojingu kėsinimusi pripažįstama ir vadinamųjų „*ydingų subjektų*“ t.y. asmenų, kurie negali būti baudžiamosios atsakomybės subjektais, veiksmai. Gintis galima ir nuo mažamečių, nepakaltinamų asmenų, bei asmenų, kurie veikia be kaltės, jeigu jie savo pavojingais veiksmais besiginančiajam kelia realų pavojų, tačiau, pasak Pavilionio ir Merkevičiaus, ginantis būtina vadovautis humaniškumo principu¹⁸, t.y. reikia stengtis padaryti nedaugiau žalos, negu yra neišvengiama. Didelė žala, padaryta tokį statusą turinčiam asmeniui, pateisinama tik tada, kai to nebuvo galima išvengti pabėgant ar padarant

---

¹⁶ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P. 52.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

mažiau žalos. Iš to, pasak minėtų autorių, išplaukia papildomos būtinajai ginčiai keliamos sąlygos – ginantis būtina stengtis išvengti žalos kitais būdais ir būtina stengtis padaryti kuo mažesnę žalą¹⁹. Autorius sutinka su išdėstyta nuomone, ir mano, kad kai besiginančiajam yra žinoma, kad kėsinsis „ydingas subjektas“, gintis galima, tačiau, nors įstatymas to ir nereikalauja, reikia stengtis atremiant kėsiniimąsi padaryti kuo mažesnę žalą. Tačiau svarbu pažymėti, kad siekis padaryti kuo mažesnę žalą yra tik moralinio pobūdžio, ir neturi reikšmės baudžiamosios teisės požiūriu. Autorius taip pat pažymi, kad baudžiamajame įstatyme nenumatytos ir besikėsinančiojo kaltės formos, todėl darytina išvada, kad gintis galima ir tais atvejais, kai kėsinama tiesiogine ar netiesiogine tyčia, neatsargios kaltės forma ar veikiant be kaltės, besiginančiajam taip pat nesvarbūs kėsinimosi tikslai ir motyvai.

Kėsintis turi asmuo – žmogus, t.y. būtiniosios ginties situacija nepripažįstamas atvejis, kai žalą kėsina padaryti gyvūnas. Šiuo atveju turi būti taikomos būtinąjo reikalingumo normos. Tačiau galimi ir atvejai, kai gyvūnas (pvz., kovinis šuo) šeimininko yra panaudojamas kaip užpuolimo įrankis – tai traktuotina taip pat, kaip ir mechaninių įrankių panaudojimas ir užpuolusio gyvūno sunaikinimas turi būti prilyginamas turtinės žalos užpuolikui padarymu.

Negalima naudotis teise į būtinąją gintį, ginantis nuo norminiuose aktuose numatytų pareigūnų ar kitų asmenų veiksmų, kuriais varžomos asmens teisės ir laisvės, išskyrus atvejus, kai tų asmenų veiksmai yra aiškiai neteisėti²⁰. Vertinant asmens gynybą prieš teisėtus pareigūnų veiksmus, būtina atsižvelgti, ar besiginantysis realiai galėjo ir turėjo suvokti pareigūnų veiksmus. Galimi atvejai, kai neuniformuoti neprisistatę pareigūnai, vykdydami savo tiesiogines pareigas, pvz., sulaikydami asmenį ar patekdami į patalpą, kurioje slepiasi nusikalstamą veiką padaręs asmuo, panaudoja fizinę jėgą ar sugadina materialųjį turtą, o žmogus, manydamas, kad tai užpuolikai, priešinas ir ginasi. Esant tokioms situacijoms, veiksmai, negalint identifikuoti asmenų kaip pareigūnų, turėtų būti vertinami kaip padaryti būtiniosios ginties sąlygomis. Taip pat pažymėtina, kad pareigūnai turi teisę į būtinąją gintį, ir šią teisę realizuoja, kai, nors ir vykdydami savo pareigas, nors ir ne tarnybos metu gina savo teises ir teisėtus interesus. Atvejai, kai pareigūnas, vadovaudamasis jo veiklą numatančiais norminiais aktais, ginantis svetimus interesus turėtų būti pripažįstami ne būtinąja gintimi, o įsakymo ar tarnybos pareigų vykdymu.

Kalbant apie kėsinimosi pavojingumą, svarbu pažymėti, kad kaltinamieji bylose dažnai prašo muštynių metu padarytus sužalojimus vertinti kaip padarytus būtiniosios ginties situacijoje. Muštynės – specifinis reiškinys, kurių ypatumas – kad nėra besiginančiųjų. Muštynėse abi šalys veikia vadovaudamosi ne gynybos, o puolimo motyvais²¹. Vilniaus apygardos teismas 2009 m.

¹⁹ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P. 52

²⁰ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. // Vilnius, Justitia, 2008. P. 19.

²¹ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. // Vilnius, Justitia, 2008. P. 21.

birželio 30 d. nuosprendyje²² nurodė, kad muštynėms, kitaip nei pavojingam kėsinimuisi, būdinga, kad abi šalys elgiasi agresyviai, smurtą naudoja ne gynybos, o puolimo tikslais. Dėl to muštynėse nėra besiginančiųjų. Muštynėse teisė į būtinąją gintį nevyksta, išskyrus atvejus, kai viena iš šalių muštynės nutraukia, o kita puola toliau. Tai pažymi ir K. Jovaišas savo straipsnyje, nurodydamas, kad „nesvarbu, kas iniciavo konfliktą, teisė į savigną gali įgyvendinti ir muštynių dalyviai, jeigu vienas iš jų staigiai keičia taktiką ir siekia sunkiai sužaloti kitą (griebdamasis peilio ar šaunamojo ginklo), arba vienas iš muštynių dalyvių atsisako jas tęsti ir nutraukia aktyvius veiksmus, tačiau kitas nepaliauja jo spardyti, daužyti pavojų gyvybei keliančiais daiktais ir panašiai“²³. Autorius sutinka su minėtame straipsnyje išsakyta nuostata dėl staigaus taktikos pakeitimo, kadangi net ir abiem šalims naudojant smurtą puolimo, o ne gynybos tikslais, vienai iš šalių įgijus neginčijamą pranašumą (pvz., išsitraukus ir ketinant panaudoti šaunamąjį ginklą), antrajai šaliai nieko kito nelieka, kaip pradėti gintis, kadangi tęsti muštynės ir naudoti smurtą prieš akivaizdų pranašumą turintį priešininką jis nebegali. Tačiau manytina, kad K. Jovaišo nurodoma antroji sąlyga – t.y. kad muštynių dalyvis, atsisakęs aktyvių veiksmų, įgyja teisę gintis tuo atveju, jei kitas nepaliauja jo spardyti, daužyti pavojų gyvybei keliančiais daiktais, yra perteklinė, kadangi asmuo, nutraukęs muštynės ir atsisakęs puolimo, įgyja teisę gintis visuomet, kai prieš jį naudojamas bet koks pavojingas puolimas, nebūtina gintis nuo puolimo pavojų gyvybei keliančiais daiktais ar priemonėmis.

Atskirai aptartina būtiniosios ginties provokacija, kai užpuolimas yra sąmoningai išprovokuotas besiginančiojo asmens, norint susidoroti su užpuoliku prisidengiant būtinąją gintimi. Provokacijos atveju besiginančiojo veika orientuota į padarinius bei iš anksto, prieš prasidedant konfliktui, jau būna susiformavusi tyčia, o užpuolikui sukeliama neigiamų pasekmių. Tokia išprovokuota gynyba turi būti vertinama kaip tyčinis nusikaltimas ir kvalifikuojama bendraisiais pagrindais²⁴.

Kėsinimosi realumas

Kėsinimasis pripažįstamas realiu, kai jis yra faktiškai, objektyviai egzistuoja tikrovėje ir nėra iškreiptas besiginančiojo tikrosios padėties suvokimas ar vertinimas²⁵. Baudžiamosios teisės požiūriu realumas, kaip vienas iš kėsinimasi apibūdinančių požymių, yra svarbus tariamosios ginties (*nudus praetextus defensionis*) atveju. Tariamoji gintis – tai gynyba nuo įsivaizduojamo

²² Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-148-209/2009.

²³ Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas. // Teisės problemos Nr. 41, Vilnius, 2003 P. 84.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 11 p.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 5p.

kėsinimosi. Toks kėsinimasis neturi realumo požymio, jis egzistuoja tik besiginančiojo vaizduotėje, tai situacija, kai iš tikrųjų užpuolimo nebuvo, o besiginantysis klysta, manydamas ir įsivaizduodamas jį esant.

Baudžiamosios teisės teorijoje vyrauja skirtingos nuomonės dėl tariamosios ginties prilyginimo būtinajai ginčiai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas 1997-06-13 nutarime Nr.4 nurodė, kad „tuo atveju, kai nebuvo realaus pavojingo kėsinimosi, tačiau susidariusios įvykio aplinkybės pagrįstai leido manyti, jog jis prasidėjo arba tiesiogiai gresia, o besiginantysis neturėjo ar negalėjo numatyti, kad įvykio aplinkybės suvokė klaidingai, tariamos gynybos metu padaryta žala kitam asmeniui laikoma padaryta būtiniosios ginties būklėje.“ V. Pavilionio ir R. Merkevičiaus nuomone²⁶, tariamai ginantis padarytą žalą galima tik prilyginti padarytai būtiniosios ginties sąlygomis, kadangi tariamosios ginties atveju nėra visų būtinų būtiniosios ginties elementų – puolimo, gynybos ir tam tikrų jų ryšių, santykių. V. Piesliakas nurodo²⁷, kad tariamoji gintis yra vertinama kaip būtinoji gintis su visais iš to išplaukiančiais padariniais, kai nors ir nebuvo realaus pavojingo kėsinimosi, tačiau įvykio aplinkybės pagrįstai leido manyti, jog prasideda ar jau prasidėjo pavojingas kėsinimasis ir baudžiamojo įstatymo vertybėms kilo pavojus o asmuo pagal savo asmenines savybes negalėjo tinkamai suvokti situacijos kaip nekeliančios pavojaus ir dėl to pasinaudojus teise į būtinąją gintį.

V. Pavilionis ir R. Merkevičius nurodo, kad tariamoji gintis nėra baudžiama, kadangi asmens padarytoje veikoje nėra vieno iš būtinų nusikalstamos veikos elementų – kaltės²⁸. Besiginantysis asmuo negali ir neturi suvokti savo veiksmų ydingumo, t.y. jis veikia be kaltės. Besiginančiojo veiksmai, lemiami tariamosios ginties būklės, negali užtraukti atsakomybės pagal baudžiamąjį įstatymą, nes iš esmės yra faktinės klaidos apraiška, tačiau neprarandanti objektyvaus pavojingumo.

Vertinant, ar asmuo veikė tariamosios ginties sąlygomis, būtina atsižvelgti į tai, ar įvykio faktinės aplinkybės ir besiginančiojo psichikos būklė davė pagrindo manyti esant puolimą bei ar asmuo, būdamas atidesnis ir sąžiningesnis turėjo ir galėjo numatyti savo prielaidos klaidingumą. Taip pat svarbu nustatyti, dėl kokių priežasčių jis buvo suklaidintas. R. Merkevičius ir V. Pavilionis savo vadovėlyje išskiria tris pagrindinius klaidų tipus²⁹:

- Kai neteisingai vertinamos paties įvykio aplinkybės ir nukentėjusiojo elgesys laikomas pavojingu.

²⁶ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 65.

²⁷ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius, Justitia, 2008. P. 23.

²⁸ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 65.

²⁹ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P. 66.

- Kai neteisingai vertinamas pašalinio asmens vaidmuo užpuolimo sąlygomis. Ši klaida dažniausiai atsiranda, kai asmuo ginasi nuo minios, ir padaro žalą asmeniui, nesusijusiam su realiai besikėsinančiais asmenimis.
- Kai neteisingai vertinami kėsिनimosi pradžios ir pabaigos momentai.

Minėtų autorių nuomone, esant tariamajai ginčiai, žala gali atsirasti dvejopai. Pirmu atveju asmuo gali padaryti žalą be kaltės, nesuvokdamas ir pagal įvykio aplinkybes negalėdamas suvokti savo klaidos dėl gresiančio pavojaus. Tokia žala vertinama kaip padaryta esant būtinosios ginties būklės, jeigu teismas pripažįsta, kad ši klaida yra pateisinama. Antru atveju asmuo žalą padaro nesuvokdamas savo vertinimo klaidingumo (dėl baimės, nepagrįsto ir perdėto įtarumo), tačiau pagal situaciją privalėdamas ir galėdamas suvokti savo klaidą. Ši klaida vertinama kaip nepateisinama, ir veiksmai traktuojami kaip nusikaltimas dėl neatsargumo.

K. Jovaišas pateikia tris tariamosios ginties vertinimo variantus³⁰. Pirmuoju atveju, asmuo, vertindamas konkrečias aplinkybes, neturi ir negali suprasti, kad realus pavojus iš tiesų neegzistuoja. Šiuo atveju pripažįstama, kad asmuo veikia be kaltės. Antru atveju žala tariamam užpuolikui padaroma klaidingai įvertinus padėtį ir nesuprantant, kad kėsिनimosi grėsmės iš tikrųjų nėra, nors pagal esamas aplinkybes, turint ir galint tai suprasti. Už tokiomis aplinkybėmis padarytą veiką baudžiama kaip už neatsargų nusikaltimą. Ir paskutiniu, trečiuoju atveju, asmuo visiškai nepagrįstai vertina esąs užpultas, nors nei nukentėjusiojo elgesys, ne konkreti situacija tam nedavė jokio realaus pagrindo. Tokia veika laikoma ne tariamąja gintimi, bet tyčiniu nusikaltimu. Autorius sutinka su tokiu tariamosios ginties vertinimu, ir mano, kad tariamosios ginties sąlygomis atlikti veiksmai, kuomet asmuo *neturi ir negali suprasti*, jog pavojingas kėsिनimasis neegzistuoja, neturėtų būti prilyginami padarytiems esant būtinosios ginties būklei, kadangi šiuo atveju nėra ne tik asmens kaltės, bet ir vieno iš pagrindinių elementų, kad tariamai besiginančiojo veiksmai galėtų būti pripažinti teisėta būtinąja gintimi – nėra pavojingo kėsिनimosi. Besiginančiojo padaryta žala turėtų būti vertinama kaip kazusas ir jis baudžiamojon atsakomybėn netrauktinas ne dėl to, kad veikė būtinosios ginties sąlygomis, bet dėl to, kad jo veiksmuose nėra vieno iš subjektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties elementų – kaltės.

Kėsिनimosi akivaizdumas

Trečioji būtinosios ginties teisėtumo sąlyga yra kėsिनimosi akivaizdumas. 1961 m. BK pirminėje redakcijoje akivaizdumo požymis nebuvo tiesiogiai numatytas. LAT Plenumas 1991-05-10 nutarime Nr. 3 nurodė, kad „Būtinosios ginties būklė gali būti ne tik pavojingo kėsिनimosi

³⁰ Jovaišas K. Būtinosios ginties identifikavimas. // Teisės problemos Nr. 41, Vilnius, 2003 P. 87.

momentu, bet ir esant realiai užpuolimo grėsmei, taip pat ir tuomet, kai gynybos aktas įvyksta vos tik pasibaigus kėsinimuisi, kurio pabaigos momentas besiginančiajam nebuvo aiškus.³¹” Sąvoka „*nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio*“ 1961 m. BK 14 str. įvesta tik 1993-06-10 kodekso redakcijoje ir perkelta į dabar galiojantį baudžiamąjį įstatymą. LAT senato 1997-06-13 nutarime Nr. 4 numatyta, kad pavojingas kėsinimasis turi būti akivaizdus. Kėsinimasis laikomas akivaizdžiu, kai jis yra pradėtas ar tiesiogiai gresia besiginančiojo ar kito asmens teisėms, valstybės ar visuomenės interesams³². Kėsinimosi akivaizdumo sąlyga yra tiesiogiai susijusi su teisės į būtinąją gintį pradžia ir pabaiga. Teisė į būtinąją gintį kyla nuo kėsinimosi pradžios bei esant realiai kėsinimosi grėsmei. LAT Senatas nurodė, kad itin kruopščiai turi būti tiriamos pavojingo kėsinimosi pradžia ir pabaiga, nes teisingas šių aplinkybių nustatymas lemia tinkamą būtiniosios ginties įvertinimą. Kėsinimosi pradžia – tai riba, kada kėsinimasis jau pripažįstamas akivaizdžiu, o pabaiga – tai riba, iki kada kėsinimasis dar pripažįstamas akivaizdžiu. Pradinei kėsinimosi ribai nustatyti naudojami du kriterijai – 1) kai žala atitinkamiems interesams jau yra daroma ir 2) žala faktiškai dar nepadaryta, tačiau iš susiklosčiusios situacijos matyti aiški reali žalos grėsmė. Pirmo atvejo pavyzdžiai gali būti pradėta naudoti fizinė jėga, smurtas. Užpuolikas gali veikti su įrankiais (lazda, peilis, kirvis, šaunamasis ginklas) ar be jų (smūgių sudavimas rankomis, kojomis). Kėsinimosi pradžia gali būti ir buto ar automobilio durų atidarymas, išlaužimas. Antru atveju reali grėsme vertinama atsižvelgiant kiek gresiantis ginamoms vertybėms pavojus yra akivaizdus ir tiesioginis. Realios grėsmės pavyzdžiai gali būti ginklo išsitraukimas, peilio atlenkimas, besiginančiojo apsupimas kitų asmenų. Asmuo, manantis, kad jo interesams gresia tiesioginis pavojus, iš esmės gali gintis (o dažnai ir privalo pradėti gintis) nelaukdamas, kol jam bus suduotas pirmas smūgis, kadangi jau po pirmojo puolančiojo asmens smūgio besiginantysis gali netekti galimybės gintis. Nebūtų logiška visuomet reikalauti sulaukti pirmojo smūgio ir tik nuo jo momento konstatuoti, kad kėsinimasis yra akivaizdus ir prasidėjęs.

Atskirai aptartinas pasirengimo būtinajai ginčiai klausimas. Įstatyme nenumatytas draudimas rengtis būtinajai ginčiai, tokio pobūdžio veiksmai yra įmanomi ir gali būti pripažįstami būtinąja gintimi, tačiau tokių veiksmų teisėtumas priklauso nuo dviejų sąlygų. Pirmą sąlyga susijusi su paruošiamųjų ginčiai veiksmų ir galimo kėsinimosi pavojingumo santykiu – vienaip galima rengtis atremti kėsinimąsi prieš žmogaus gyvybę ar sveikatą, ir kitaip – prieš nuosavybę. LAT Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarime Nr. 4 nurodoma, kad tuo atveju, kai nėra realios kėsinimosi grėsmės, negalima įtaisyti pavojingų gyvybei įrenginių (aparatus su

---

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Plenumo nutarimai (1991-1993). Vilnius, 1994.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 6 p.

įjungta elektros srove, sprogstamųjų įtaisų ir pan.), kadangi taip padaryta žala nebus pripažįstama esant būtinosios ginties būklei³³. Antroji sąlyga susijusi su nukentėjusiu asmeniu – rengiantis būtinajai ginčiai žalą galima padaryti tik besikėsinančiajam, o ne pašaliniam, su kėsanimusi nesusijusiam asmeniui.

Baudžiamasis įstatymas leidžia gintis tol, kol kėsinamasi, teisė į būtinąją gintį išnyksta kartu su kėsanimosi pabaiga. Kai kėsinimasis jau buvo žinomai pasibaigęs ar atremtas, besiginančiojo padaryta žala kitam asmeniui negali būti vertinama kaip būtinoji gintis ir turi būti kvalifikuojama pagal padarinius. Kėsanimosi pabaiga laikytinas užpuoliko pavojingų veiksmų, nukreiptų į ginamus interesus, nutraukimas savo valia ar dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių. Kėsanimosi pabaigos, o tuo pačiu ir galimybės aktyviai gintis pabaigos vertinimo problema iškyla tuomet, kai gynybos veiksmai tęsiasi arba vyko tuoj po pavojingo kėsanimosi. Baudžiamosios teisės teorija ir teismų praktika pripažįsta, kad tuo atveju, kai gynybos aktas įvyksta pasibaigus kėsanimuisi, tačiau pabaigos momentas besiginančiajam nebuvo aiškus, kėsinimasis pripažįstamas akivaizdžiu, o padaryta žala – esant būtinosios ginties būklei. Šiuo atveju teismas privalo įvertinti, ar sužalojimai užpuolikui padaryti suvokiant, kad kėsinimasis jau pasibaigęs, svarbu nustatyti asmens psichinį santykį su daromais veiksmais. Nustačius, kad asmuo nesuvokė, ir įvertinus faktinę situaciją, negalėjo ir neturėjo suvokti savo veiksmų klaidingumo, asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Baudžiamosios teisės teorijoje vyrauja vieninga nuomonė, kad žalinga veika, padaryta nesuvokiant, jog pavojingas kėsinimasis jau yra pasibaigęs, nėra baudžiama, tačiau išskiriami baudžiamosios atsakomybės netaikymo pagrindai – V. Piesliakas nurodo, jog šiuo atveju veika yra pripažįstama teisėta ir padaryta esant būtinosios ginties būklės³⁴, o V. Pavilionio ir R. Merkevičiaus nuomone, būtinosios ginties situacijos apskritai nėra, nes nebėra kėsanimosi, todėl šiuo atveju padarinius siūloma kvalifikuoti kaip žalą, padarytą be kaltės³⁵. LAT Senato nutarime Nr. 4 nurodoma, kad teisė į būtinąją gintį negali būti laikoma išnykusia, kai ginties veiksmai tęsiasi arba sekė tuoj po pavojingo kėsanimosi ir pagal faktines bylos aplinkybes besiginančiajam nebuvo aiškus jo pasibaigimo momentas. Tuo atveju, kai besikėsinančiajam žala padaryta po to, kai kėsinimasis yra atremtas ar pasibaigęs, ir aiškiai nebuvo reikalo panaudoti gynybos priemonių, o besiginantysis tai suvokė, jo veiksmai nepripažįstami būtinąja gintimi³⁶.

Nagrinėjamu atveju autorius pritaria nuomonei, kad besiginančiam asmeniui *nesuvokiant ir neturint bei negalint suvokti*, kad pavojingas kėsinimasis yra pasibaigęs, jo veiksmai negali būti

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 6 p.

³⁴ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius, Justitia, 2008. P. 23.

³⁵ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 63.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 6 p.

vertinami kaip padaryti esant būtinosios ginties būklėje, kadangi, nesant kėsینimosi, kuris yra viena iš privalomų būtinosios ginties teisėtumo sąlygų, negalima kalbėti ir apie egzistuojančią būtinosios ginties būklę, todėl besiginančiojo padaryta žala turi būti vertinama kaip veiksmai, padaryti be kaltės ir baudžiamoji atsakomybė jam turėtų būti netaikoma būtent dėl šios priežasties.

Būtinosios ginties situacija neišnyksta ir kėsинimasis pripažįstamas akivaizdžiu ir tuo atveju, kai užpuolikas tik pristabdo kėsинimąsi, ketindamas pagerinti jo sąlygas, pvz., paleisdamas auką ir siekdamas iš gretimo kambario paimti peilį³⁷.

Besąlygiška kėsинimosi pabaiga nelaikytina ir ginklų ar daiktų, panaudotų užpuolimo metu, atitekimas besiginančiajam, kadangi tai nesutrukdo užpuolusiam asmeniui kėsintis kitais būdais ir priemonėmis³⁸.

Kėsинimasis dar realiai egzistuoja ir tuo atveju, kai kėsинimosi dalykas dar nėra galutinai prarastas, kėsинimosi dalyko praradimo ar nepraradimo fakto negalima tapatinti su nusikalstamos veikos pabaiga. Nusikaltimas baudžiamosios teisės požiūriu jau gali būti baigtas, tačiau kėsинimosi dalyko negalima laikyti prarastu. Kaip pavyzdį galima pateikti situaciją, kuomet buto savininkas laiptinėje pasiveja vagį su daiktais, jau suspėjęs iš buto pasišalinti, ir pradeda prieš jį vartoti smurtą, siekdamas atgauti jam priklausančias vertybes.

Vertinant teismų praktiką, galima konstatuoti, kad teismai, spręsdami dėl kėsинimosi pradžios ir pabaigos momento nustatymo, vadovaujasi LAT Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo nuostatomis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004-02-24 baudžiamojoje byloje³⁹, kurioje R. K. pripažintas kaltu ir nuteistas už S. B. nužudymą peržengiant būtinosios ginties ribas, sprendė klausimą dėl kėsинimosi pabaigos momento nustatymo. R. K. pirmosios instancijos teismo buvo nuteistas už tai, kad gindamasis nuo S. B. pavojingo kėsинimosi dūrė pastarajam šešis kartus peiliu į krūtinės bei pilvo sritis ir taip jį tyčia nužudė. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad pirmas R. K. užpuolė S. B., kuris, pridėjęs prie gerklės atsuktuvą, grasino jį nužudyti. Teismas pažymėjo, kad būtinosios ginties būklė gali būti ne tik pavojingo kėsинimosi momentu, bet ir tada, kai gynybos aktas įvyksta vos tik pasibaigus kėsинimuisi, kurio pabaigos momentas besiginančiajam nėra aiškus. Todėl būtinosios ginties situacijai pagrįsti svarbu nustatyti kėsинimosi pradžios ir pabaigos momentą. Kasacinio skundo pagrindinis argumentas buvo tai, kad nors ir buvo įvykio pradžioje būtinosios ginties situacija, tačiau po pirmo smūgio, suduoto S. B. peiliu, užpuolimas buvo atremtas ir R. K. jau veikė ne dėl

---

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 6 p.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2004

būtiniosios ginties. Teismas nurodė, kad S. B. pirmas užpuolė R. K. ir, įrėmęs į jo kaklą atsuktuvą, grasino jį nužudyti, todėl esant tokiai situacijai R. K. turėjo teisę gintis ir gynybai panaudojo peilį. Tokia gynybos priemonė atitiko užpuolimo priemonę. Iš liudytojo R. A. parodymų matyti, kad S. B. ir R. K. bėgiojo apie lovas, ir jis matė, kad tuo momentu tarp jų įvyko trumpi susistumdymai. Teismas nurodė, kad, nors ir nebuvo nustatyta, ar S. B. tuo metu turėjo atsuktuvą, tačiau yra didesnė tikimybė, kad turėjo, todėl nėra pagrindo pripažinti, kad R. K. po pirmo smūgio sudavimo S. B. negrėšė joks pavojus. Vertinant tokią situaciją, reikia atsižvelgti į žmogiškąjį faktorių, kad R. K. emocijos negalėjo nuslūgti tą pačią akimirką, kai baigėsi kėsinimasis. Tarp užpuolimo pradžios ir S. B. nužudymo praėjo labai nedaug laiko. Nors buvo nustatyta, kad nusikaltimo padarymo metu R. K. nebuvo fiziologinio ar patologinio afekto būsenos ir galėjo suprasti savo veiksmus ir juos valdyti, tačiau Teismas nurodė, kad tai nereiškia, kad jis galėjo tiksliai įvertinti gresiančio pavojaus pobūdį, jo buvimą laiko atžvilgiu, o tokiais atvejais asmens negalima traukti atsakomybėn bendrais pagrindais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006-05-09 nutartyje⁴⁰ pažymėjo, kad peržengti būtiniosios ginties ribas yra įmanoma tik tada, kai būtiniosios ginties situacija yra nepasibaigusi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. kovo 2 d. nutartyje nurodė, kad nesant būtiniosios ginties situacijos, nėra pagrindo kalbėti apie būtiniosios ginties ribų peržengimą⁴¹. Minėtoje nutartyje teismas konstatavo, kad paduotame kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas nepagrįstai teigė, jog nuteistasis V. D. sunkiai sužalojo nukentėjusįjį V. K. būtiniosios ginties situacijoje ar veikdamas tariamos būtiniosios ginties aplinkybėmis, nes jis sąžiningai klydo dėl kėsinimosi baigtumo momento. Nustatyta, kad tarp nukentėjusiojo V. K. ir nuteistojo V. D. kilo žodinis konfliktas, o vėliau V. K. kelis kartus pastūmė V. D. Pastarasis gindamasis nuo agresyviai besielgiančio, neblaivaus V.K. iššovė į jį du šūvius iš šaunamiesiems ginklams nepriskiriamo revolverio. Iš teismo medicinos, kompleksinės teismo medicinos-balistinės ekspertizės aktų nustatyta, kad pirmu ir antru šūviais, kurie padaryti šaunant į V. K. iš priekio padaryti kūno sužalojimai vertintini kaip nesunkus sveikatos sutrikdymas. Byloje surinktais įrodymais nustatyta, kad V. D. šovė į V. K. dar vieną šūvį, kuris buvo šautas į V. K. iš nugaros pusės ir juo nukentėjusiajam padarytas kūno sužalojimas, vertintinas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas. Nukentėjusysis V. K. tiek bylos parengtinio tyrimo, tiek bylos teismo nagrinėjimo metu nuosekliai parodė, kad nuteistasis V. D. į jį iš priekio paleido vieną šūvį, o kitus šovė jam į nugarą. Paskutinis šūvis buvo iššautas po kurio laiko nuo pirmojo šūvio, jam apsisukus ir pradėjus bėgti bei jau nubėgus kelis žingsnius. Nukentėjusiojo V. K. parodymus patvirtino teismo medicinos ekspertizės, kompleksinės teismo medicinos-balistinės ekspertizės aktai, iš

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-422/2006

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-175/2004

kurių matyti, kad kiauřinis krūtinės sužalojimas V. K. padarytas šaunant iš nugaros didesniu nei 15 cm. atstumu. Be to, kolegija konstatavo, kad neteisingas ir nukentėjusiojo V. K. teiginys, jog iš priekio į jį V. D. šovė tik vieną kartą, o kitus šūvius paleido jam į nugarą, nes tai prieštarauja teismo medicinos ir kompleksinės teismo medicinos-balistinės ekspertizės aktų išvadoms, kuriomis netikėti teisėjų kolegija neturi pagrindo. Atsižvelgdama į įrodymų visetą kolegija nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, jog V. D. šovė nukentėjusiajam V. K. į nugarą, kai pastarasis jau bėgo nuo nuteistojo, taip pat kaip nepagrįstą vertino nuteistojo gynėjo kasacinio skundo teiginį, jog V. D. šovė į besisukantį nukentėjusįjį ir nespėjo laiku sureaguoti į tai, kad kėsinimasis pasibaigė, o nukentėjusysis sukasi bėgti. Aplinkybė, kad V. K. jau bėgo nuo V. D. rodo, kad pavojingas kėsinimasis jau buvo pasibaigęs, o būtinios ginties situacija buvo išnykusi. Šią aplinkybę nuteistasis V. D. suprato, nes po to, kai jis du kartus šovė į V. K., pastarasis apsisuko ir ėmė bėgti bei spėjo nubėgti tam tikrą atstumą. Nepaisydamas to, jis dar kartą šovė bėgančiam nuo jo V. K. į nugarą. Pastaroji jo veika padaryta jau išnykus būtinios ginties situacijai ir V. D. suvokiant šią aplinkybę, todėl ji negali būti vertinama kaip būtinoji gintis ar kaip veikimas tariamos būtinios ginties aplinkybėmis. Byloje nustatyta, kad V. D. šovus paskutinį šūvį iš turimo revolverio į V. K. buvo padarytas pastarajam kūno sužalojimas, kuris vertintinas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas. Iš to, kad V. D. sužalodamas nukentėjusįjį panaudojo revolverį ir šaudė į nukentėjusįjį iš palyginus nedidelio atstumo matyti, kad jis suprato, kad jo veika kelia pavojų nukentėjusiojo V. K. sveikatai ir numatė, kad tam tikra žala nukentėjusiojo sveikatai bus realiai padaryta, tačiau padarinių sveikatai neindividualizavo. Atsižvelgiant į tai, kad buvo šautas tik vienas šūvis į nugarą ir tai, kad V. D. turėtas revolveris nepriskiriamas prie šaunamųjų ginklų dėl nedidelės pramušamosios galios ir apie tai buvo žinoma V. D., taip pat jo paties parodymus, kad jis nesiekė sunkiai sutrikdyti nukentėjusiojo sveikatos, kolegija padarė išvadą, kad V. D. nenorėjo sunkiai sutrikdyti nukentėjusiojo V. K. sveikatos, tačiau sąmoningai leido tokiems padariniams kilti, nes iššovęs į nukentėjusįjį ir supratęs, kad jį sužalojo, pagalbos pastarajam nesuteikė, sėdo į automobilį ir iš įvykio vietos pasišalino, apie sužalojimą nei teisėsaugos institucijoms, nei greitajai medicinos pagalbai nepranešė. Taigi V. D. veikė netiesiogine tyčia, sukėlė V. K. sunkų sveikatos sutrikdymą, tačiau jis veikė jau pasibaigus kėsinimuisi prieš jį, t.y. nesant būtinios ginties situacijos.

Būtinios ginties teisėtumo aspektai, susiję su gynyba.

Kaip jau minėta, asmuo, į kurį yra pavojingai kėsinamasi, turi galimybę rinktis – jis gali pabėgti nuo puolančiojo asmens arba pasinaudoti teise į gynybą. Gynyba yra aktyvūs veiksmai, kuriais atremiamas kėsinimasis į įstatymo saugomas vertybes. Būtinoji gintis yra teisėta ir

laikoma socialiai naudinga tik jeigu atitinka baudžiamajame įstatyme nurodytas gynybos teisėtumo sąlygas, kurios yra: 1) ginantis daroma žala arba kėsinama ją padaryti; 2) žala padaroma tik besikėsinančiojo teisėms ar interesams; 3) žala padaroma atremiant kėsinimąsi į įstatymo ginamus interesus ir 4) žala padaroma neperžengiant būtiniosios ginties ribų.

Aktyvusis gynybos pobūdis

Besiginantysis turi naudotis savo iniciatyva ir gintis tik aktyviais veiksmais. Negalima gynyba neveikimu. Gynybos būdai ir galimos naudoti priemonės iš esmės yra neribojami – galima gintis panaudojant fizinę jėgą, įrankius, daiktus, ginklus bei gyvūnus. Pažymėtina, kad naudojantis teise į būtinąją gintį nebūtina užpuolikai padaryti žalą, atskirais atvejais užpuolikai užtenka suvaržyti jo galimybes veikti. Ypač atidžiai turėtų būti vertinamas žalos padarymas „*yingiems subjektams*“ (mažamečiams, asmenims, negalintiems suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti ir pan.). Apskritai pageidautina, kad ginantis padaroma žala būtų kuo mažesnė, tačiau pripažintina, kad tai pasiekti įmanoma tik tam tikrais atvejais, be to, pats įstatymų leidėjas numatė, kad teisėtai ginantis padaryta bet kokia žala, netgi gyvybės atėmimas (jei ginantis nebuvo peržengęs būtiniosios ginties ribos) yra leistina. Nepagrįsta būtų reikalauti visą laiką stengtis ginantis padaryti kuo mažesnę žalą, kadangi galimi atvejai, kai besikėsinantysis puolimą nutraukia tik dėl apribotos galimybės veikti jam padarant sunkius sužalojimus.

Žalos padarymas tik besikėsinančiajam

Ši gynybos teisėtumo sąlyga reikalauja, kad besiginančiojo veika žala būtų padaroma tik užpuolikai. Žalos padarymas besikėsinančiajam, o ne kitiems asmenims yra vienas iš pagrindinių požymių, įgalinančių atriboti būtinąją gintį nuo būtinojo reikalingumo. Be to, būtinojo reikalingumo, priešingai nei būtiniosios ginties atveju reikalaujama, kad padaryta žala būtų mažesnė už išvengtą žalą. Pažymėtina, kad svarbiausias vertinimo kriterijus yra ne pats realios žalos faktas, bet tai, jog besiginančiojo veiksmais kėsinimasis buvo nuslopintas ar apribotas, siekiant jais ginantis padaryti užpuolikai žalą. Svarbu, kad besiginančiojo veiksmai ir valia būtų nukreipti į besikėsinantį asmenį, o ne į pašalinius, puolime nedalyvaujančius asmenis. Taip pat svarbu tai, kad nei baudžiamosios teisės teorija, nei baudžiamasis įstatymas nereikalauja ginamų vertybių ir galimos padaryti žalos pusiausvyros – žala gali būti daroma bet kokiems besikėsinančiojo interesams bei teisėms. Ginantis galima padaryti ne tik fizinę žalą besikėsinančiam (atimti jo gyvybę, padaryti bet kokio sunkumo sveikatos sutrikdymą ar tik sukelti fizinį skausmą), bet ir jo turtui, jei dėl tokių besiginančiojo veiksmų pastarasis nutrauks

savo neteisėtą veiką. Įstatymas draudžia tik akivaizdų gynybos ir kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimą.

Žalos padarymas tik atremiant kėsinimąsi į save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises ir visuomenės bei valstybės interesus.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas numato, kokias vertybes ginant galima padaryti baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką⁴². Šiomis vertybėmis pripažįstamas bet kuris asmuo, turtiniai ir materialiai išreikšti interesai bei valstybės ir visuomenės interesai. Įstatymas nenurodo konkretaus galimų ginti teisių sąrašo, todėl konstatuotina, kad būtinosios ginties forma galima ginti bet kurias teises vertybes, tiek turtines, tiek asmenines, taip pat vertybes, kurios vertingos visai visuomenei ir tik atskiriems individams. Galimų ar negalimų ginti teisių sąrašo sudarymas sukeltų praktinių problemų, kadangi būtų galimos situacijos, kurioms esant, asmuo, nežinodamas galimų ginti teisių sąrašo, neįgyvendintų savo teisės į gynybą, nors tam ir turėtų pagrindą. Tačiau manytina, kad ne visas teises ar interesus asmuo gali ginti, pasinaudodamas teise į būtinąją gintį – autoriaus nuomone, ne visada galima gynyba nuo asmens garbės ir orumo įžeidimo, kadangi toks kėsinimasis ne visada yra ne visada yra pavojingas, gynyba galima tik tokiais atvejais, kai kėsinamasi viešai paskelbti itin žeidžiančią akivaizdžiai melagingą informaciją kuri jo reputacijai (o kartu pvz., ir turtiniams interesams) padarytų negrįžtamos žalos, tačiau net ir tuomet žalos padarymas besikėsinančiajam turi būti minimalus, autoriaus nuomone, tokiais atvejais galimas tik besikėsinančiojo veiksmų laisvės suvaržymas, ir neleistini jokie sveikatos sutrikdymo atvejai. Visais kitais atvejais besikėsinančiojo ar jo turto sužalojimas turėtų būti traktuojamas kaip asmens kerštas, už kurį jis trauktinas atsakomybėn bendrais pagrindais. Taip pat pažymėtina, kad dėl asmens garbės ir orumo įžeidimo galima kreiptis į atitinkamas institucijas ar pareigūnus, įžeidusio asmens prašyti oficialaus melagingų duomenų paneigimo žiniasklaidos priemonėse ir pan.

Baudžiamosios teisės teorijoje diskusijų kelia klausimas dėl galimybės būtinąją ginti valstybės ir visuomenės interesus. V. Pavilionis ir R. Merkevičius nurodo, kad galima būtinąją ginti ginti valstybės ir visuomenės interesus, jei kalbama apie valstybės turto, jos pastatų ir panašiai materialiai (turtiniu atžvilgiu) išreikštų objektų gynybą, tačiau minėti autoriai nesutinka su įstatymo deklaruojama galimybe būtinąją ginti saugoti viešąją tvarką, valdymo tvarką ir kitus analogiškus objektus, kadangi jie neturi realios išraiškos, o yra juridinės

---

⁴² Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas 28 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

konstrukcijos rezultatas, juridinė fikcija, kuriai neišmanoma padaryti žalos, kuri yra neištaisoma, kadangi būtinoji gintis galima tik kai kėsinantis grasinama tam tikram objektui padaryti nepataisomą žalą⁴³. Šie autoriai taip pat nurodo, kad būtinaja gintimi galima ginti tik visuomenės, visuomeninių organizacijų turtą, ir negalima gintis, kai kėsinamasi į visuomenės saugumą, kartu neliečiant kokio nors konkretaus asmens, įmonės teisių ar teisėtų interesų – tokiais atvejais matantis neteisėtus veiksmus asmuo privalo pranešti teisėtvarkos pareigūnams pats nesikišdamas arba taikyti tam tikras nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymo priemones.⁴⁴ K. Jovaišas savo straipsnyje⁴⁵ nepritaria tokiai V. Pavilionio bei R. Merkevičiaus pozicijai, teigdamas, kad žalos padaryti negalima juridinei konstrukcijai, tačiau ne visuomenės ir valstybės interesams – objektams, už kėsinimąsi į kuriuos atsakomybę nustato konkreti baudžiamojo įstatymo norma. K. Jovaišas sutinka, kad negalima gintis prieš viešosios tvarkos pažeidimą, tačiau kritikuoja, pasak jo, neteisingą V. Pavilionio ir R. Merkevičiaus nuostatą, kad būtinoji gintis negalima, kėsinantis į visuomenės saugumą, ir kaip pavyzdį, pagrindžiantį jo teiginius, nurodo BK 250 str. numatytą veiką – teroro aktą, tvirtindamas, kad „nusikaltėlis maniakas, kuris tenkina savo sadistiškus, iškrypėliškus poreikius masinio žmonių susitelkimo vietose sprogdindamas savadarbes bombas, savo nemotyvuotą pyktį, pagiežą paprastai nukreipia ne prieš konkrečius žmones, bet prieš visuomenę – jis ją terorizuoja ir paverčia jos gyvenimą košmaru.“⁴⁶ Kaip matyti, tiek K. Jovaišas, tiek V. Pavilionis ir R. Merkevičius sutinka, kad gynybos objektai nėra absoliutūs ir kad negalima gintis prieš kėsinimąsi į tam tikras juridines konstrukcijas, pvz. viešąją tvarką, tačiau K. Jovaišas nurodo, jo nuomone, neteisingą teiginį, jog negalima gintis kėsinimosi į visuomenės saugumą atvejais, tačiau savo straipsnyje pamiršta pažymėti, jog V. Merkevičius ir V. Pavilionis keletą kartų pabrėžia, kad teigdami, jog gynyba negalima, kai juridinei konstrukcijai kėsinamasi padaryti žalą, jie omenyje neturi atvejų, kai žala teisinės konstrukcijos objektui daroma kartu kėsinantis ir į kokius nors žmogaus, t.y. individualius interesus.⁴⁷

Autoriaus nuomone, BK 28 str. 2 d. išdėstyti tinkami gynybos objektai, tačiau jie nėra absoliutūs, gintis galima tik tais atvejais, kai kėsinamasi tam tikram objektui padaryti nepataisomą ir negrįžtamą žalą ir kai kėsinantis į valstybės ar visuomenės interesus paliečiami kokio nors konkretaus asmens, įmonės teisės ar teisėti interesai. Negalima gynyba prieš pvz., narkotinių medžiagų gaminimą, tačiau galima gynyba prieš teroro aktą, kadangi nors šiuo atveju ir kėsinamasi į visuomenę apskritai, tačiau teroro aktų metu visuomet nukenčia individualūs

⁴³ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P.78.

⁴⁴ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P.79

⁴⁵ Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas // Teisės problemos, Vilnius 2003 T. 41 P. 81

⁴⁶ Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas // Teisės problemos, Vilnius 2003 T. 41 P. 82

⁴⁷ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia, 1999. P.79.

asmenys bei turtas, pažeidžiami jų konkretūs interesai. Savo ruožtu pažymėtina, kad, skirtingai nei nurodo V. Pavilionis ir R. Merkevičius, tam tikrais atvejais galima gynyba ir prieš viešosios tvarkos pažeidimą, kadangi BK 284 str. numatyta nusikalstama veika apima ir atvejus, kai vandališkais veiksmais padaroma žala fizinių ar juridinių asmenų turtui ar sukeliamas fizinis skausmas ar padaromas nežymus sveikatos sutrikdymas. Negalima gintis, tik, pavyzdžiui, prieš nepadorių gestų rodymą, įžūlų elgesį ar grasinimą. Taip pat konstatuotina, kad faktas, jog aukščiau minėtais atvejais būtinoji gintis yra negalima, nereiškia, kad tokia veika yra toleruotina. Visais atvejais reikia apie pastebėtą neteisėtą veiką informuoti atitinkamas specialiąsias tarnybas ar pritaikyti nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymo priemones.

2.2.2. Veikimas tiesiogine tyčia.

Baudžiamoji atsakomybė galima tik tuo atveju, jei yra visi nusikalstamos veikos sudėties elementai – objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Vienas iš subjektyviųjų elementų yra kaltė. Kaltė skirstoma į tyčią ir neatsargumą, kurie savo ruožtu dalijami į tiesioginę ir netiesioginę tyčią, nusikalstamą pasitikėjimą ir nusikalstamą nerūpestingumą. Apie būtinosios ginties ribų peržengimą galima kalbėti tik tuomet, kai besiginantysis žalą padaro veikdamas tiesiogine tyčia. Būtent taip yra nurodyta BK 28 str. 2 d. Pažymėtina, kad senojo (1961 m.) Baudžiamojo kodekso būtinosios ginties ribų peržengimo kaltės formos reglamentavimas skyrėsi nuo dabar galiojančio baudžiamojo įstatymo – 14¹ str. buvo numatyta, kad „Neužtraukia baudžiamosios atsakomybės būtinosios ginties ribų peržengimas, jeigu besikėsinančiajam padaryta žala dėl neatsargumo“⁴⁸. Taigi, matyti, kad dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme buvo susiaurintos būtinosios ginties ribų peržengimo ribos, peržengimu pripažįstant tik tuos atvejus, kuomet besiginantysis veikia tiesiogine tyčia, o ne esant netiesioginei tyčiai, nusikalstamam pasitikėjimui ar nusikalstamam nerūpestingumui.

Tiesioginės tyčios sąvoka reglamentuojama Baudžiamojo kodekso 15 str. 2 d. 2 p., kuriame nurodoma, kad nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir jų norėjo. Esant visoms kitoms kaltės formoms (netiesioginei tyčiai, nusikalstamam pasitikėjimui ar nerūpestingumui) pripažįstama, kad asmuo veikia esant būtinosios ginties būklei.

Būtinosios ginties ribų peržengimo atveju besiginantysis, veikdamas tiesiogine tyčia, supranta, kad kėsina į puolančiojo asmens gyvybę ar sveikatą, numato, kad gali jam atimti

⁴⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“, 14¹ str. // Vyriausybės Žinios, 1961, Nr.: 18 -147

gyvybę ar sunkiai sutrikdyti sveikatą ir to nori. Besiginantysis suvokia, kad tų pasekmių – t.y. nužudymo arba sunkaus sveikatos sutrikdymo – nereikia tam, kad apgintų kažkokią vertybę, tačiau jis tokias pasekmes tyčia sukelia. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad LAT Senatas savo nutarime⁴⁹ nurodė, kad peržengti būtinios ginties ribas galima ir tuo atveju, kai besiginantysis veikia netiesiogine tyčia. Tokia pozicija atitiko to meto įstatyminį reglamentavimą, tačiau, autoriaus nuomone, ji nėra teisinga, o įstatymų leidėjas šiuo metu galiojančiame BK nurodė tinkamą formulavimą, kadangi, jeigu būtų pripažinta, kad būtinios ginties ribos peržengiamos ir netiesioginės tyčios atveju, tuomet beveik kiekvienu gyvybės atėmimo ar sunkaus sveikatos sutrikdymo atveju reikėtų pripažinti, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos. Remiantis BK 15 str. 3 d., netiesioginės tyčios atveju besiginantysis suvokia pavojingą savo veikos pobūdį, numato, kad dėl jo veikimo gali atsirasti baudžiamajame kodekse numatyti padariniai, ir nors jų nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Autoriaus nuomone, teisingas yra toks reglamentavimas, kuomet pripažįstama, kad būtinios ginties ribos peržengiamos tik veikiant tiesiogine tyčia. Netiesioginės tyčios atveju besiginantysis tik numato, kokių veiksmų reikia imtis, kad besikėsinantysis nutrauktų savo puolimą, ir supranta, kad dėl tokių savo veiksmų jis gali sunkiai sutrikdyti sveikatą arba atimti gyvybę, tačiau to nesiekia. Tiesioginės tyčios atveju besiginantysis suvokia, kad tokių pasekmių (sunkaus sveikatos sutrikdymo ar gyvybės atėmimo) apsiginti nereikia, tačiau jis tų pasekmių siekia. Būtent tam tikrų pasekmių siekimas, suvokiant, kad tų pasekmių, norint apsiginti, sukelti nebūtina, tačiau būtent tokių pasekmių norima, įgalina nustatyti, kad ginantis buvo peržengtos būtinios ginties ribos.

Tiesioginės ir netiesioginės tyčios problemą, vertinant, ar buvo peržengtos būtinios ginties ribos, Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo baudžiamajoje byloje Nr. 1A-297/2007 dėl Kauno apygardos teismo 2007 m. balandžio 2 d. nuosprendžio, kuriuo I. Č. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 28 str. 3, 4 d., 129 str. 1 d. už tai, kad tyčia nužudė K. M., peržengdamas būtinios ginties ribas, o būtent: 2006 m. rugsėjo 19 d., apie 2 val. 20 min., bute, virtuvėje, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, kilusio konflikto su K. M. metu, kai pastarasis jį užpuolė, tyčia dūrė peiliu į pilvo sritį, dėl ko nukentėjęsysis K. M. mirė. Kasaciniame skunde prokuroras prašė apygardos teismo nuosprendžio dalį pakeisti, perkvalifikuoti I. Č. veiką iš BK 28 str. 3, 4 d., 129 str. 1 d., į BK 129 str. 1 d. Prokuroras teigė, kad teismo išvados, jog I. Č. sužalojo K. M. esant būtinios ginties situacijai, neatitinka bylos aplinkybių. Teismas nepagrįstai nurodė, kad nuteistasis smogė peiliu K. M. gindamasis tuo metu, kai K. M. ir D. U. kartu įbėgo į butą ir K. M. neva užpuolė nuteistąjį, bei kad šie veiksmai rodė nukentėjusiojo ir liudytojo veiksmų agresijos pobūdį. Prokuroro nuomone, byloje surinkti duomenys nepatvirtino teismo išvados, jog

---

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinios ginties ir jos ribų peržengimo“.

kaltinime nurodytomis aplinkybėmis I. Č. buvo iškilusi grėsmė dėl pavojingo kėsینimosi į jį. Skundžiamame nuosprendyje teismas tik konstatavo būtinios ginties situacijos buvimą, tačiau ją apibūdinantys požymiai nepagrįstai neišanalizuoti ir iškilusios grėsmės turinys neapartas. Prokuroras taip pat nurodė, kad teismas nepagrįstai rėmėsi nenuosekliais nuteistojo parodymais, jog paminėtoje situacijoje smurtauti pradėjo būtent nukentėjęsysis K. M. Šie parodymai prieštaravo liudytojų J. M. ir D. U. parodymams bei teismo medicinos specialisto išvadoms. Liudytojas D. U. nurodė, kad I. Č. virtuvėje susistumdė su K. M., tačiau šią situaciją išprovokavo pats nuteistasis, suduodamas nukentėjusiajam smūgį ranka. Susistumdymo metu nukentėjęsysis nuteistajam jokių sužalojimų nepadarė. Todėl prokuroras teigė, kad paminėti veiksmai negali būti laikomi pavojingu kėsинimosi į nuteistojo sveikatą ar gyvybę. D.U. veiksmai nuteistąjį atitraukiant nuo nukentėjusiojo taip pat negalėjo būti laikomi smurtiniais, nes jais buvo siekiama nutraukti konfliktą, o ne padaryti sužalojimus. Todėl prokuroras teigė, kad šioje situacijoje nebuvo realaus pavojingo kėsинimosi į I. Č. sveikatą ar gyvybę ir pastarojo veiksmai turėjo būti vertintini kaip padaryti jam nesant būtinios ginties situacijoje. Prokuroro apeliacinis skundas buvo atmestas. Apeliacinio teismo teisėjų kolegija nutartyje pabrėžė, kad kėsинimosi pavojingumą rodo tai, kad besikėsинančio asmens veiksmai, sudarantys kėsинimosi turinį, yra nukreipti prieš kito asmens gyvybę, būsto neliečiamybę, kitas asmens teises ar laisves, visuomenės ar valstybės interesus. Teismas nesutiko su prokuroro pateiktu liudytojų D. U. bei J. M. parodymų kaip nuoseklių ir neprieštarinčių vertinimu bei teismo medicinos specialisto išvados, kurioje užfiksuota, kad I. Č. nebuvo padaryti išoriniai sužalojimai, vertinimu. Kolegijai nekilo abejonių, kad pavojingas kėsинimasis šiuo atveju pasireiškė aktyviais veiksmais. Nustatyta, kad nuteistasis D. U. ir K. M. smūgius sudavė nepasibaigus pavojingam kėsинimuisi, t. y. po to, kai į mažą patalpą, kurioje buvo nuteistasis, įbėgo du agresyviai nusiteikę asmenys, kurie, net nebandydami geruoju išprašyti I. Č. iš buto, iš karto puolė prie jo. Kolegija taip pat nustatė, kad šiuo atveju kėsинimosi pobūdis buvo neapibrėžtas, tačiau įvertinus visas bylos aplinkybes, padaryta išvada apie realų pavojų nuteistojo sveikatai. Nuteistajam buvo sukruvinta nosis, suplėšyti rūbai, užpuolimas buvo staigus, todėl esant tokiai situacijai I. Č. turėjo pakankamą pagrindą manyti, jog jei jis nebūtų aktyviai gynęsis, jo sveikatai būtų padaryta ženkliai didesnė žala. Kolegijos nuomone, apygardos teismas, nuteisdamas I. Č. už nužudymą peržengiant būtinios ginties ribas, neteisusiai įvertino byloje surinktus įrodymus ir padarė išvadas, neatitinkančias faktinių bylos aplinkybių ir prieštaraujančias įstatymų, reglamentuojančių būtinios ginties ribų peržengimą, reikalavimams ir teismų praktikai. Konstatuota, kad apygardos teismo išvada, jog peilis šioje situacijoje buvo netinkama gynybos priemonė, prieštarauja BK 28 str. 3 d. nuostatoms ir I. Č. veikoje nebuvo aiškios neatitikties kėsинimosi pobūdžiui ir pavojingumui. BK 28 str. 3 d. nuostatos gali būti taikomos, tik kai

asmuo nužudo ar sunkiai sutrikdo sveikatą kitam asmeniui veikdamas tiesiogine tyčia. *Apygardos teismas nuosprendyje nurodė, kad nuteistasis veikė tyčia ir visai nekonkretizavo tyčios rūšies ir kryptingumo.* Nuosprendyje nurodyta, kad I. Č. „veikė sąmoningai, siekdamas jį sužaloti, suprasdamas, kad tokiu būdu gali atimti gyvybę“. Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, jog I. Č. suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo gali nukentėjusysis mirti, ir nors to nenorėjo (siekė tik sužaloti) sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti, t.y. *konstatavo, jog I. Č. veikė netiesiogine tyčia.* Nuteistasis nuo pat ikiteisminio tyrimo pradžios nuosekliai neigė norėjęs atimti gyvybę K.M. Jis nurodė, kad nukentėjusį sužalojo švaistydamasis peiliu greičiausiai tuo momentu, kai D.U. jį laikė apglėbęs iš nugaros. Taigi, byloje nebuvo nustatyta, jog nuteistasis sąmoningai sudavė kryptingą smūgį į pavojingą gyvybei vietą. Kolegija taip pat konstatavo, jog sužalojimo padarymo būdas (grumtynių metu švaistantis peiliu), sužalojimų kiekis (vienas), įrankis (buitinis peilis) ir pats sužalojimo pobūdis bei mirties priežastis neleidžia daryti abejonių nekeliančios išvados, jog nuteistais veikė tiesiogine tyčia. Taigi, dėl šios priežasties negalima teigti, kad I. Č. nukentėjusį nužudė peržengdamas būtinios ginties ribas. Esant šių aplinkybių visumai, kolegija padarė išvadą, kad I. Č. nukentėjusiajam gyvybę atėmė esant būtinios ginties situacijai, t. y. gindamasis nuo pavojingo kėsinosi į jo sveikatą ir neperžengdamas būtinios ginties ribų.⁵⁰

Analizuojant minėtą nutartį, matyti, kad nagrinėjamoje situacijoje apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nesutiko su pirmosios instancijos teismo patektu nuteistojo kaltės formos vertinimu. I. Č. veika buvo įvertinta kaip padaryta peržengiant būtinios ginties ribas, kadangi, pirmosios instancijos teismo nuomone, jis veikė tyčia, gynybos pobūdis aiškiai neatitiko kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo, nukentėjusiajam buvo atimta gyvybė. Akivaizdu, kad pirmosios instancijos teismo padaryta išvada apie padarytą būtinios ginties ribų peržengimą neatitinka BK 28 str. 3 d. dispozicijos, kadangi, siekiant konstatuoti būtinios ginties ribų peržengimą, būtina nustatyti, kad besiginantysis veikia *tiesiogine tyčia*. Nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad I. Č. veikė tyčia, bei nurodė, kad jis suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo gali nukentėjusysis mirti, ir nors to nenorėjo (siekė tik sužaloti) sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti, kas atitinka netiesioginės tyčios sąvoką. Nesant vieno iš privalomų elementų, kuriems esant pripažįstama, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos, Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad I. Č. veikė būtinios ginties sąlygomis ir neperžengė jos ribų.

Teismų praktikoje dažni atvejai, kai asmenys, gynybos metu padarę sunkų sveikatos sutrikdymą arba atėmę gyvybę, teigia, kad jie neperžengė būtinios ginties ribų, kadangi veikė

---

⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 12 06 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-297/2007

neatsargiai arba netiesiogine tyčia. Kaip pavyzdį galima pateikti LAT 2009 m. gruodžio 15 d. nutartį⁵¹, kurioje kasacine tvarka buvo išnagrinėta baudžiamoji byla pagal nuteistojo G. Č. skundą dėl apylinkės teismo nuosprendžio, kuriuo G. Č. nuteistas pagal BK 28 straipsnio 3 dalį ir 135 straipsnio 1 dalį laisvės atėmimu dvejims metams keturiems mėnesiams. G. Č. nuteistas už tai, kad, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, o tai turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, 2004 m. spalio 20 d., apie 20.00 val., V. J. bute, asmeninio konflikto metu, realizuodamas savo teisę į būtinąją gintį, gindamasis nuo G. D. pavojingo kėsینimosi į jo sveikatą peiliu, tyčia, peržengdamas būtiniosios ginties ribas, gynybai aiškiai neatitikus kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo (G. Č. padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas dėl pjautinių žaizdų kairės plaštakos 3 ir 4 pirštuose ir krūtinės ląstos nubrozdinimų, padarytų kietais aštriais daiktais, tikėtina duriant peiliu į krūtinės ląstos sritį) sudavė nukentėjusiajam G. D. ne mažiau kaip 10 smūgių kojomis ir virtuviniais peiliais į veidą, nugarą, rankas bei kitas kūno vietas, padarydamas nukentėjusiajam G. D. dėl sužalojimų sukulto sunkaus šoko padarė sunkų sveikatos sutrikdymą, pavojingą gyvybei. Kasaciniu skundu nuteistasis G. Č. prašė panaikinti apylinkės teismo 2009 m. vasario 26 d. nuosprendį bei Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 18 d. nutartį ir baudžiamąją bylą nutraukti. G. Č. pažymėjo, kad pagal BK 28 straipsnio 3 dalį būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Nuteistojo teigimu, G. D. be jokios priežasties pirmas peiliu dūrė jam. Šis G. D. poelgis buvo netikėtas, tai G. Č. sukėlė didelį išgąstį. Pasak nuteistojo, jis neperžengė būtiniosios ginties ribų, tik gynėsi nuo pavojingo kėsینimosi ir tai darė tuo pačiu įrankiu, t. y. peiliu, kuriuo ir buvo puolamas. G. Č. Kasacinis skundas buvo atmetas. LAT teisėjų kolegija nurodė, kad būtiniosios ginties ribos peržengiamos, kai yra visos būtinos sąlygos vienu metu: a) nužudymas arba sunkus sveikatos sutrikdymas; b) tai padaroma tiesiogine tyčia (besiginantysis suvokia, jog gynybai nėra būtini tokie padariniai, tačiau jų nori ir siekia); c) gynyba aiškiai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Pagal BK 15 straipsnio 2 dalį nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti; jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir jų norėjo. Apeliaciniame skunde nuteistasis G. Č. neigė tyčią, argumentuodamas savo veiksmus spontaniškumu. Nuteistasis tyčios nustatymą siejo su jos susiformavimo laiku. Tačiau iš tiesioginės tyčios apibrėžimo matyti, kad kaltininko veiksmų spontaniškumas nėra ta aplinkybė, kuri patvirtintų ar paneigtų tiesioginę tyčią.

---

⁵¹ Lietuvos aukščiausiojo teismo 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2009

Baudžiamosios teisės teorijoje pagal susiformavimo momentą skiriamos iš anksto apgalvotos ir staiga atsiradusios tyčios rūšys. *Būtiniosios ginties ribų peržengimui būdinga staiga atsiradusi tyčia, kuri ne paneigia, o patvirtina vieną iš būtinų būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygų.* Pirmosios instancijos teismas apklausė konflikte dalyvavusius, jį mačiusius ar ką nors apie jį žinančius asmenis, išanalizavo teismo medicinos specialistų išvadas bei kitus bylos dokumentus ir konstatuotų faktų pagrindu sprendė, kad nuteistasis G. Č. veikė tiesiogine tyčia ir peržengė būtiniosios ginties ribas. Apeliacinės instancijos teismas nuteistojo argumentą dėl nuteistojo tyčios nebuvimo peržengiant būtiniosios ginties ribas atmetė dėl nukentėjusiajam suduotų smūgių skaičiaus, nes nuteistasis peiliais ir spardydamas sudavė nukentėjusiajam 10 smūgių. Dėl tos pačios priežasties teismas nelaikė nuteistojo G. Č. veiksmų spontaniškais, nors ši aplinkybė su tiesioginės tyčios nustatymu nesietina, taigi nepaneigia kitomis bylos aplinkybėmis motyvuotos teismo išvados dėl tokios tyčios buvimo. Kolegija, teisės taikymo aspektu patikrinusi pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nutartį konstatavo, kad teismų išvados esant visoms būtinoms BK 28 straipsnio 3 dalies taikymo sąlygoms atitinka įstatymo reikalavimus. Vertinant šią nutartį, svarbu pažymėti tai, kad teismas pateikė išaiškinimą, jog būtiniosios ginties ribų peržengimui būdinga, kad tyčia būtų susiformavusi staiga, ir kad besiginančiojo veiksmų spontaniškumas nedaro jokios įtakos sprendžiant dėl tiesioginės tyčios konstatavimo.

Tyčios nustatymo problemą Lietuvos apeliacinis teismas sprendė ir 2008-02-14 apeliacine tvarka nagrinėdamas baudžiamąją bylą pagal nuteistosios V. V. apeliacinį skundą⁵². V.V. nuteista už tai, kad apsvaigusi nuo alkoholio, tarpusavio konflikto dėl asmeninių nesutarimų su A. V. metu, peržengdama būtiniosios ginties ribas, tyčia sudavė jam vieną smūgį peiliu į krūtinės kairę pusę, dėl ko A. V. įvykio vietoje mirė. Nuteistoji V. V. pripažino, kad būtent ji sužalojo A. V., tačiau ji teigė, kad tai padarė ne tyčia, o dėl neatsargumo. Ji nurodė, kad gindamasi pastūmė A. V. nuo savęs pamiršusi, jog rankoje ji laiko peilį, kuriuo sužalojo nukentėjusįjį. Tačiau bylos duomens tokį nuteistosios aiškinimą paneigė. Apeliacinės instancijos teismo posėdyje nuteistoji V. V. nurodė, kad prieš durdama A. V., rankas laikė sulenktas pečių aukštyje, peilio smaigalį laikė nukreiptą į viršų. Taip pat nuteistoji nurodė, kad A. V. pastūmė abiem rankomis nuo savęs, nes jis buvo labai arti jos. Tokia V. V. rankų ir peilio padėtis užfiksuota ir jos parodymų protokole bei fotonuotraukoje. Specialistas išvadoje konstatavo, jog A. V. mirties priežastimi tapo durtinė – pjautinė kiauryminė krūtinės kairės pusės žaizda su plaučio pažeidimu. Smūgio geležtė į krūtinę paniro beveik horizontaliai tiesiai iš priekio nugaros link ašmenims esant nukreiptoms į kairę. Teismas konstatavo, kad durtinė – pjautinė žaizda A.

---

⁵² Lietuvos apeliacinio teismo 2008-02-14 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-67/2008

V. krūtinės kairės pusės viršutinėje dalyje negalėjo atsirasti apeliantei stumiant rankomis nuo savęs A. V. laikant peilį jos nurodytoje padėtyje, t.y. laikant geležtę į viršų. Šis sužalojimas galėjo atsirasti tik nukreipus smailų peilio galą į priekį horizontaliai. Taigi V. V. prieš padarydama minėtą sužalojimą turėjo atlikti aktyvų sąmoningą veiksma ir pakeisti rankos, kurioje buvo peilis, padėtį. Remiantis tuo, Apeliacinis teismas konstatavo, kad durtinę – pjautinę žaizdą, kuri buvo A. V. mirties priežastimi, kaltinamoji V. V. padarė veikdama tiesiogine tyčia ir peržengdama būtiniosios ginties ribas, įvykdė tyčinį nužudymą.

2.2.3 *Ginantis sunkiai sutrikdoma sveikata arba atimama gyvybė.*

Būtiniosios ginties ribų peržengimas galimas tik tuo atveju, kai besikėsinančiajam padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas ar jis nužudomas. Pažymėtina, kad 1961 m. BK reglamentavimas skyrėsi nuo dabar galiojančio baudžiamojo įstatymo. Pagal senąjį BK būtiniosios ginties ribų peržengimu nebuvo laikomas veikimas, kurio metu besikėsinančiajam padarytas lengvas ar apysunkis kūno sužalojimas, materialinė žala. Taigi, tais atvejais, kai gynyba neatitiko kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo, ir besiginantysis padarė lengvą ar apysunkį kūno sužalojimą, materialinę žalą, buvo pripažįstama, kad jis neperžengė būtiniosios ginties ribų. Dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme numatyti kitokie sveikatos sutrikdymo laipsniai – fizinio skausmo sukėlimas bei nežymus, nesunkus ir sunkus sveikatos sutrikdymai. Tais atvejais, kai užpuolikai sukeliamas fizinis skausmas, jam nežymiai ar nesunkiai sutrikdoma sveikata, ir kai yra visos kitos būtiniosios ginties sąlygos, visuomet pripažįstama, kad asmuo veikė būtiniosios ginties būklėje ir teisinė atsakomybė jam nekyla.

Nužudymas yra tyčinis, neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui. Nužudymo objektas yra kito žmogaus gyvybė. Gyvybės pabaiga yra tas momentas, kuomet žmogų ištinka biologinė mirtis. Tai laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veika⁵³. Pažymėtina, kad žmogus mirti gali ne iškart po sužalojimų jam padarymo, tačiau atsakomybė už pasekmes atsiranda nepriklausomai nuo to, kiek laiko praėjo nuo kaltininko padaryto sunkaus pavojingo gyvybei kūno sužalojimo iki nukentėjusiojo mirties⁵⁴. Nužudymas peržengiant būtiniosios ginties ribas yra padarytas tiesiogine tyčia, jei besiginantysis supranta, kad jis savo gynybiniais veiksmais kelia pavojų kito žmogaus (besikėsinančiojo) gyvybei, numato, kad tokiais savo veiksmais atims gyvybę kitam žmogui, ir nori tą gyvybę atimti. Nužudymas yra padarytas netiesiogine tyčia, kai besiginantysis

⁵³ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 2 str. // Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712

⁵⁴ LAT Teisėjų Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“, 2 p.

supranta, kad jis savo gynybiniais veiksmais kelia pavojų kito žmogaus (besikėsinančiojo) gyvybei, numato, kad tokiais savo veiksmais atims gyvybę kitam žmogui, ir nors ir nenori atimti gyvybę, bet sąmoningai leidžia tokioms pasekmėms kilti. LAT teisėjų kolegija yra nurodžiusi, kad „sąmoningas leidimas pasekmėms kilti netiesioginės tyčios atveju reiškia kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus gyvybės atėmimui dėl kaltininko veikos“⁵⁵. Nužudymas būtiniosios ginties ribų peržengimo atveju galimas tik aktyviais besiginančiojo veiksmais, be to, akivaizdu, kad nužudyti peržengiant būtiniosios ginties ribas galima tik asmenį, kuris yra pakankamai fiziškai aktyvus, kad sugebėtų kėsintis pavojingai, akivaizdžiai bei realiai. Asmens mirties faktą įgalioti nustatyti asmens sveikatos priežiūros specialybių gydytojai, gydytojas patologas, gydytojas teisės medicinos ekspertas, gydytojų konsiliumas, skubios nestacionarinės medicinos pagalbos įstaigų slaugos specialistai, slaugos specialistas, tiesiogiai atlikęs mirusio asmens sveikatos priežiūrą nesant gydytojo⁵⁶. Taip pat pažymėtina, kad ir pagal 1961 m. BK ir pagal dabar galiojančią baudžiamąją įstatymą tuo atveju, jei asmuo nužudomas peržengus būtiniosios ginties ribas, tai nėra laikoma kvalifikuota nužudymo forma ir asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kaip už paprastą nužudymą⁵⁷.

Atsakomybė už sunkų sveikatos sutrikdymą numatyta BK 135 str. Sunkus sveikatos sutrikdymas – tai asmens sužalojimas ar susargdinimas, kuomet nukentėjęs asmuo netenka regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo ar kitaip sunkiai suluošinamas, suserga sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką, arba praranda didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba nepataisomai subjaurojamas nukentėjusio asmens kūnas⁵⁸. Sveikatos sutrikdymo laipsnio nustatymas yra fakto, o ne teisės klausimas. Sveikatos sutrikdymo faktą ir mastą bei bendrojo darbingumo praradimo mastą, nustato teismo medicinos ekspertai, vadovaudamiesi Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis⁵⁹.

Pažymėtina, kad kaip ir nusikalstamos veikos padarymo atveju (sunkaus sveikatos sutrikdymo ar nužudymo), nagrinėjant atvejus dėl būtiniosios ginties ribų peržengimo, būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp besiginančiojo veiksmų ir jo sukeltų pasekmių, konstatuojant, kad sunkus sveikatos sutrikdymas ar gyvybės atėmimas buvo sukeltas būtent aiškiai neatitinkančiais

⁵⁵ LAT Teisėjų Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“, 3 p.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 2 str. // Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712

⁵⁷ LAT Teisėjų Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“, 19 p.

⁵⁸ Baudžiamąjo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. 135 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr.V-298/158/A1-86 patvirtintos Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, 2str., // Valstybės žinios, 2003 m., Nr. 52-2357.

kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo besiginančiojo veiksmais ir šie veiksmai yra sukeltų pasekmių priežastis.

2.2.4. Besiginančiojo veiksmai aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.

Besiginančiojo veiksmai būtina gintimi pripažįstami tik tuomet, kai nėra aiškaus neatitikimo tarp kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo bei gynybos. Aiškus neatitikimas – tai akivaizdus, nekeliantis abejonių. Šis aiškus turi būti vertinamas atsižvelgiant į vidutiniškai, normaliai protingo žmogaus kriterijų⁶⁰. Gynybos ir puolimo neatitikimo kriterijai buvo įtvirtinti jau Baudžiamojo statuto normose, kur būtinoji gintis buvo įvardijama kaip reikalingasis apsigynimas, o jo ribas peržengti buvo galima tik tuomet, kai buvo ginamasi pernelyg smarkiai ar ne laiku ir dėl to užpuolusiam asmeniui tyčia sukeliama sunkus arba labai sunkus kūno sužalojimas ar mirtis, tačiau reikalingojo apsigynimo ribos nebuvo peržengiamos (t.y. nebuvo laikoma, kad ginamasi pernelyg smarkiai), jei ginantis užpuolikai nebuvo atimama gyvybė ar jis sunkiai sužalojamas, bei tais atvejais, kai užpuolikai padaroma bet kokia žala, tačiau ginant savo gyvybę ar seksualinio apsisprendimo laisvę⁶¹. Sovietiniu laikotarpiu aiškaus gynybos neatitikimo puolimo pobūdžiui ir pavojingumui kriterijus buvo vienintelis, kuriuo remiantis, buvo galima vertinti būtiniosios ginties ribų peržengimą⁶².

Šiuo metu galiojantis baudžiamasis įstatymas neriboja priemonių, būdų ar įrankių, kurie gali būti naudojami ginantis nuo pavojingo kėsinimosi, taip pat nereikalaujama, kad gynybos intensyvumas visiškai atitiktų kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą. Kad besiginančiojo veiksmai būtų pripažinti būtiniosios ginties ribų peržengimu, užpuolikai padarytos žalos dydis turi *aiškiai* neatitikti kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Gynyba laikoma aiškiai neatitinkančia kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo, kuomet tyčia padaroma besikėsinančiajam aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos buvo pasikėsinta ir pasikėsitimui atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinos⁶³. Būtent padarytos žalos dydis lyginamas su kėsinimosi pobūdžiu ir pavojingumu bei daroma išvada, ar jie akivaizdžiai neatitiko⁶⁴. Asmuo, naudodamasis būtiniosios ginties teise, privalo pasirinkti gynybos priemones ir intensyvumą atsižvelgdamas į kėsinimosi pobūdį ir intensyvumą. Asmuo, gindamasis ar

⁶⁰ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 90.

⁶¹ Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų išaiškinimų. 453 str., 459 str., 473 str., 479 str. // Kaunas, 1934

⁶² Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 83

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 8 p.

⁶⁴ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius, Justitia, 2008. P. 23.

gindamas kitą asmenį nuo nusikalstamo kėsینimosi, privalo elgtis taip, kad dėl gynybos besikėsinančiajam nebūtų padaryta aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos pasikėsinta. LAT teisėjų kolegija yra pasisakiusi, kad aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, padaroma, kai veikiant tiesiogine tyčia nužudoma ar sunkiai sutrikdoma sveikata⁶⁵. Autorius pažymi, kad tik nagrinėjant konkrečią bylą ir aplinkybes, galima nustatyti, jog besiginant buvo padaryta aiškiai didesnė žala, negu verti ginami interesai. Tačiau netgi tuo atveju, jei nustatoma, kad padaryta žala yra žymiai didesnė nei išvengtoji, konstatuoti, kad buvo peržengtos būtinosios ginties ribos galima tik tada, kai nustatomas aiškus bei akivaizdus neatitikimas tarp gynybos ir kėsинimosi pobūdžio bei pavojingumo.

Kėsинimosi pobūdį nulemia vertybės, kurioms dėl kėsинimosi gresia pavojus (nuosavybė, lytinė laisvė, gyvybė, sveikata, valstybės saugumas ir pan.)⁶⁶. Atsižvelgiant į ginamo gėrio vertę, yra leidžiama didesnė ar mažesnė gynyba, t.y aiškaus neatitikimo požymis svyruoja tai į vieną, tai į kitą pusę⁶⁷. Aukščiausioje vertybių skalės vietoje yra žmogaus gyvybė ir sveikata, todėl ir padaroma žala jas ginant gali būti didžiausia. Savo ruožtu tokios teisės, kaip teisė į žmogaus garbę ir orumą negali būti ginamos atimant gyvybę, kadangi tokia gynyba (jei jos buvo galima išvengti) bus aiškiai neatitinkanti kėsинimosi pavojingumo. Taigi, tarp gynybos ir kėsинimosi turi būti tam tikra pusiausvyra, tačiau, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, įstatymas nereikalauja, kad gynybos priemonės ir jos intensyvumas visiškai atitiktų kėsинimosi pobūdį ir pavojingumą⁶⁸, o faktas, kad besikėsinančiajam buvo padaryta didesnė žala, negu atremtoji arba ta, kuri buvo pakankama užpuolimui atremti, savaime dar nereiškia, jog buvo peržengtos būtinosios ginties ribos⁶⁹.

Antrasis kriterijus, kuriuo remiantis sprendžiama dėl aiškaus gynybos ir kėsинimosi neatitikimo, yra *kėsинimosi pavojingumas*. Kėsинimosi pavojingumą lemia kėsинimosi intensyvumas, besikėsinančiųjų skaičius, jėgų santykis, kėsинimosi metu naudojamos priemonės, galimos žalos dydis ir kitos panašios aplinkybės⁷⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad sprendžiant klausimą, buvo ar nebuvo peržengtos būtinosios ginties ribos, kiekvienu atveju būtina įvertinti pasikėsинimo ir gynybos priemonių atitikimą, besikėsinančiajam grėsusio

---

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-212/2008.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 8 p. 3 d.

⁶⁷ Pavilonis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 89.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 8 p. 5 d.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Plenumo nutarimai (1991-1993). Vilnius, 1994.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 8 p. 4 d.

pavojaus pobūdį ir galimybes atremti pasikėsiniimą bei aplinkybes, galėjusias turėti realios įtakos besikėsinančiųjų ir besiginančiųjų jėgos santykiui⁷¹. Konstatuotina, kad kėsinimosi pavojingumas yra fakto ir jo vertinimo klausimas, todėl aplinkybės, lemiančios kėsinimosi pavojingumą, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinamos individualiai.

Pažymėtina, kad V. Pavilionis ir R. Merkevičius savo mokomojoje priemonėje nurodo, jog kėsinimosi pavojingumą daugiausia lemia objekto, arba ginamo gėrio, į kurį kėsinamasi, vertė, todėl skirtingas kėsinimosi pavojingumas bus tais atvejais, kai kėsinamasi į žmogaus gyvybę ir sveikatą, ir tais atvejais, kai kėsinamasi į žmogaus garbę, orumą ar kitas teises arba kai grasinama padaryti turtinę žalą⁷². Minėti autoriai teigia, jog „kėsinimosi pobūdį apibūdina: realaus ketinimų įvykdymo artumas; kėsinimosi jėga; kėsinimosi intensyvumas; priemonių, kurias pasirinko užpuolikas, pobūdis; būdas, kuriuo įgyvendinamas užpuolimas; besikėsinančiųjų ir besiginančiųjų skaičius; įvykio vietos aplinkybės (laikas, vieta ir kt.); užpuoliko ir besiginančiojo amžius, lytis, fizinis pasirengimas; gynybos priemonių, ginklų turėjimas; besiginančiojo psichikos būklė (besiginančiojo afekto būseną); pasikėsinimo staigumas; kėsinimosi stadija ir panašiai“⁷³.

Autoriaus nuomone, kėsinimosi pavojingumo negalima sulyginti su objekto, į kurį kėsinamasi, verte, kadangi netgi kėsinimasis į gyvybę gali būti mažiau pavojingas (pvz., jei neginkluotas nepilnametis ar senyvo amžiaus asmuo puola fiziškai daug stipresnį asmenį) nei kėsinimasis į turtą, kuris yra mažesnė vertybė (pvz., tamsiame skersgatvyje šaunamaisiais ginklais grasinantys keli fiziškai stiprūs asmenys, norintys pagrobt moters rankinę).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismai ne visada tinkamai atskiria kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą. Lietuvos apeliacinis teismas 2006-09-13 nutartyje⁷⁴ nurodė, kad sužalojimų atsiradimas yra tik viena iš aplinkybių pagal kurias gali būti sprendžiama apie gynybos teisėtumą, tai yra ar ji atitiko kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą. Teismas nurodė, kad kėsinimosi pavojingumą ir pobūdį lemia ne tik objekto, į kurį kėsinamasi, vertingumas, veikimo būdas, kėsinimosi intensyvumas, kėsinimosi pavojingumui turi reikšmės ir galimos žalos dydis, o esant vienodiems kėsinimosi objektams – kėsinimosi būdas, kėsinimosi stadija, besikėsinančiųjų skaičius, jėgų santykis ir kitos aplinkybės. Kėsinimosi pobūdis priklauso ir nuo panaudotų priemonių, kėsinimosi intensyvumo (užpuolikų skaičiaus, jų ginkluotumo ir pan.), vietos, laiko ir kitų aplinkybių. Kaip matoma, nutartyje netinkamai, nesilaikant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo, apibūdinamas kėsinimosi pobūdis.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Plenumo nutarimai (1991-1993). Vilnius, 1994.

⁷² Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinioji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 89.

⁷³ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinioji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 90.

⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2006-09-13 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-408/2006

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008-04-29 baudžiamojoje byloje⁷⁵ sprendė dėl gynybos proporcingumo ir kėsinimosi pavojingumo santykio. K. M. buvo nuteista už sunkaus sveikatos sutrikdymo E. S. padarymą peržengiant būtiniosios ginties ribas. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje K. M. būtiniosios ginties situacijoje veikdama tiesiogine tyčia sunkiai sutrikdė sveikatą E. S., todėl apeliacinės instancijos teismas pagrįstai svarstė klausimą, ar gynyba buvo proporcinga nusikalstamo kėsinimosi pavojingumui. Iš bylos medžiagos matyti, kad nukentėjusysis E. S. sudavė nukentėjusiai smūgį koja į pilvą, o kai ši parkrito, sudavė dar vieną smūgį koja į veidą, tačiau po to smurtą nutraukė, nuėjo į šalį, bet netrukus vėl užsimojo suduoti ranka K. M., tačiau tuomet ši dūrė peiliu E. S. į pilvą. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad K. M. turėjo teisę gintis nuo E. S. užpuolimo, tačiau besiginančiosios panaudotas fizinis smurtas buvo aiškiai neadekvatus nusikalstamo kėsinimosi pavojingumui. Smūgius K. M. sudavė tik vienas E. S., jo suduoti smūgiai K. M. nebuvo stiprūs, sukeltas fizinis skausmas, fizinis smurtas nebuvo intensyvus, nes suduoti tik du smūgiai, byloje nėra duomenų, kad E. S. būtų naudojęs ar ketinęs panaudoti kokias nors priemones ar įrankius, dėl kurių kiltų sunkios žalos K. M. sveikatai atsiradimo grėsmė. Pažymėta ir tai, kad byloje nebuvo jokių duomenų, kad E. S. būtų fiziniu požiūriu itin stiprus žmogus, kad ir vienas jo smūgis galėtų sukelti pavojų K. M. gyvybei. Nuteistoji K. M. smūgį peiliu sudavė nukentėjusiajam į pilvą, t. y. pasirinko gyvybiškai svarbią kūno vietą. Smūgiui suduoti kaip įrankį pasirinko peilį, kurio savybės buvo pakankamos tam, kad perdurtų nukentėjusiojo bliuzoną, marškinėlius, nukentėjusiajam būtų padaryta 1–1,1 cm pjautinė durtinė žaizda, todėl jos pasirinktas gynybos įrankis buvo pakankamai pavojingas nukentėjusiojo sveikatai ir šios aplinkybės nuteistoji negalėjo nesuprasti. Kolegijos nuomone, kaip ir bet kuris kitas žmogus K. M. šioje situacijoje nuo E. S. smurto galėjo gintis suduodama jam smūgius rankomis ar kojomis arba pasikvietusi į pagalbą šalia stovinčius draugus ir tokia gynyba, įvertinus nusikalstamo kėsinimosi pavojingumą, nebūtų mažiau veiksminga. Konstatuota, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, pripažindamas, kad K. M. padarydama tiesiogine tyčia sveikatos sutrikdymą E. S. peržengė būtiniosios ginties ribas, nes gynyba buvo aiškiai neproporcinga nusikalstamo kėsinimosi pavojingumui.

Kaip matyti, šioje baudžiamojoje byloje teismas, spręsdamas dėl akivaizdaus gynybos ir kėsinimosi pavojingumo neatitikimo, atsižvelgė visų pirma į besiginančiajai padarytų sužalojimų lengvumą, konstatavo, kad prieš ją panaudotas smurtas nebuvo pakankamai pavojingas besiginančiosios sveikatai bei pasisakė, kad peilio gynybai panaudojimas ir jo panaudojimo būdas aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo, t.y. teismas svarbiausiais kriterijais

---

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-04-29 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-212/2008.

pasirinko *naudotas gynybos priemones* (peilį), *puolimo intensyvumą* (suduoti du smūgiai) bei *padarytus sužalojimus* (besiginančiajai buvo suduota į gyvybiškai svarbias kūno vietas, tačiau tik sukeltas fizinis skausmas, o puolančiajam gyvybei pavojingu būdu padarytas sunkus kūno sužalojimas).

Dėl aiškaus kėsinosi pobūdžio bei pavojingumo neatitikimo Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė 2005 m. lapkričio 30 d. nagrinėdamas baudžiamąją bylą⁷⁶, kurioje apeliantas A. A., nuteistas už tai, kad jis asmeninio konflikto metu tyčia sunkiai surikdė sveikatą K. Š. ir L. M., durdamas tris kartus peiliu K. Š. į krūtinę, pilvą ir koją bei durdamas peiliu vieną kartą L. M. į dešinę koją, prašė panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir bylą nutraukti arba pripažinti, kad apeliantas peržengė būtinios ginties ribas. A. A. apeliacinis skundas buvo patenkintas iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad konfliktas tarp nuteistojo ir K. Š. kilo tuo metu, kai A. A. ginčijantis su R. S. dėl tarpusavio asmeninių santykių, į butą R. S. įleistas K. Š. sudavė 3-4 smūgius kumščiu į veidą A. A. Teismas pasisakė, kad nukentėjusiųjų K. Š. ir L. M. įsivėlimas į aprimusį A. A. ir R. S. ginčą nebuvo reikalingas, teismas taip pat patvirtino A. A. apeliacinio skundo teiginį, kad konflikto pradžioje jis buvo užpultas K. Š. Keli K. Š. suduoti smūgiai įrodo, kad šio nukentėjusiojo veiksmai kėlė realų pavojų nukentėjusiojo sveikatai, tai patvirtino ir teismo medicinos eksperto išvada, kurioje nurodyta, kad muštiniai sužalojimai galvoje nežymiai sutrikdė A. A. sveikatą, taigi *apeliantas turėjo teisę gintis nuo prasidėjusio kėsinosi*. Tačiau apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nors A. A. nagrinėjamu atveju ir turėjo teisę į būtinąją gintį, bet A. A. panaudota gynyba aiškiai neatitiko kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo, kadangi jis *buvo sužalotas tik nežymiai, o nukentėjusiems K. Š. ir L. M. apeliantas, panaudodamas peilį, sukėlė sunkų sveikatos sutrikdymą* ir tokiais savo tyčiniiais veiksmais akivaizdžiai peržengė būtinios ginties ribas.

Analizuojant šią baudžiamąją bylą matyti, kad ir šiuo atveju teismas konstatavo akivaizdų neatitikimą tarp padarytų *sužalojimo laipsnių* (nežymus sveikatos sutrikdymas besiginančiajam ir sunkus sveikatos sutrikdymas užpuolikui) bei panaudotų gynybos ir puolimo *priemonių* (besikėsinantysis smūgiavo kumščiais, gynyba buvo vykdoma duriant peiliu), ir nustatė, kad dėl to buvo akivaizdus neatitikimas tarp gynybos ir kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo.

Pasirinktų gynybos priemonių aiškaus neatitikimo kėsinosi pobūdžiui ir pavojingumui klausimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė 2001 m. gegužės 15 d. baudžiamojoje byloje⁷⁷, kurioje E.J nuteista už tai, kad, būdama girta, konflikto su J. J. metu, gindamasi nuo J. J. prieš ją vartojamo smurto, durdama peiliu J. J. vieną kartą į krūtinę tyčia nužudė J. J.,

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. lapkričio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-385/2005

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Nr. 2K-466/2001

peržengdama būtiniosios ginties ribas, nes gynyba aiškiai neatitiko kėsिनimosi pobūdžio. Nuteistoji E. J. kasaciniame skunde nurodė, kad išgertuvių metu vyras pradėjo ją be priežasties mušti, sudavė per veidą, po to - kumščiu į nosį. Ji norėjo išbėgti iš virtuvės ir atsisukusi pamatė, kad vyras užsimojęs dar kartą jai trenkti. Iš baimės ji abiem rankom stipriai pastūmė J. J. nuo savęs, net nepajutusi, kad rankoje turi peilį, kuris, stipriai stumiant vyrą nuo savęs, jį ir sužalojęs. Nuteistosios E. J. kasacinis skundas buvo atmestas. Teisėjų kolegija konstatavo, kad teismo medicinos ekspertizės aktu buvo nustatyta, jog J. J. peiliu buvo suduotas stiprus smūgis. Apklausiama įtariamąja, E. J. taip pat nurodė, jog peiliu dūrė J. J. Nustatyta, jog įvykio metu J. J. mušė E. J. - du kartus smogė E. J. į veidą, po to sudavė smūgį į nugarą. Nors J. J. negrasino E. J. susidorojimu, tačiau jo vartojamas smurtas buvo gana intensyvus. *Teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje situacijoje E. J. turėjo teisę gintis, tačiau gynybos intensyvumas ir naudojama gynybai priemonė aiškiai neatitiko kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo, todėl E. J. tyčia nužudė J. J., peržengdama būtiniosios ginties ribas.* Akivaizdu, kad tiek šioje, tiek aukščiau minimose baudžiamosiose bylose pagrindiniai kriterijai sprendžiant dėl aiškaus gynybos pobūdžio ir pavojingumo neatitikimo buvo besiginančiajam padarytos žalos dydis (dažniausiai gyvybei nepavojingi sužalojimai, pasireiškę fizinio skausmo sukėlimu ar nežymiu sveikatos sutrikdymu) bei ginantis panaudota gynybos priemonė, kuria visais atvejais buvo peilis.

Kėsिनimosi pavojingumo ir jam atremti panaudotų gynybos priemonių klausimas buvo sprendžiamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-04-22 baudžiamajoje byloje⁷⁸, kurioje buvo išnagrinėtas P. Š. P. kasacinis skundas dėl Šiaulių apygardos teismo 2007 m. liepos 12 d. nuosprendžio, kuriuo P. Š. P. pripažintas kaltu ir nuteistas dėl to, kad peržengdamas būtiniosios ginties ribas, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu sunkiai sužalojo A. G. Šiaulių apygardos teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas⁷⁹ nustatė, kad nuteistasis autobusų stotelėje įvykusio incidento metu, netoliese esant kitiems asmenims, vieną kartą pistoletu šovė į A. G., sužalodamas jam krūtinės ląstos kairę pusę ir kairįjį plautį. Teismai konstatavo, kad P. Š. P. panaudojo gynybos priemonę, aiškiai neatitinkančią kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo, besikėsinančiajam tyčia padarė aiškiai didesnę žalą, negu buvo kilusi grėsmė jam pačiam ir tai suvokė, tai yra peržengė būtiniosios ginties ribas. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija nustatė, jog įvykio metu tarp P. Š. P. ir A. G. įvyko žodinis konfliktas, po kurio A. G., būdamas neblavus, pradėjo agresyviai artintis prie P. Š. P., o šis išsitraukė turėtą šaunamąjį ginklą – pistoletą. A. G. bandė sustabdyti įvykio vietoje buvusį G. A., tačiau A. G. ir toliau demonstravo agresiją – šokinėdamas, mojuodamas rankomis imitavo kovinius veiksmus, keikėsi,

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-04-22 nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-186/2008.

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-398/2007.

grėsmingai artinosi prie P. Š. P., o šis nuo jo traukėsi. Taip P. Š. P. buvo persekiojamas kelis metrus, todėl, pagrįstai manydamas, kad gali būti sumuštas, iššovė į A. G.. Teismai nustatė, kad konflikto metu A. G. prieš P. Š. P. elgėsi agresyviai, todėl A. G. veiksmus laikė akivaizdžiu ir realiu pavojingu kėsinimusi, o P. Š. P. pripažino veikusį būtinosios ginties situacijoje. Kolegija nurodė, kad abejoti tokia teismų išvada nėra pagrindo, nes ji atitinka byloje esančius įrodymus. Tačiau konstatuota, kad teismų išvada, jog šioje situacijoje P. Š. P. peržengė būtinosios ginties ribas, yra nepagrįsta. Teismai būtinosios ginties ribų peržengimą motyvavo tuo, kad A. G. puolė vienas, jis neturėjo jokio įrankio, kuriuo būtų kėlęs didesnę grėsmę, nesudavė smūgių P. Š. P., A. G. kėsinimasis nebuvo tokio intensyvumo ir tokio pobūdžio, kad jį atremiant būtų galima panaudoti šaunamąjį ginklą. LAT nurodė, kad teismai neįvertino jėgų santykio ir P. Š. P. galimybių kitaip atremti pasikėsinimą, adekvačiai pasipriešinti ir apsiginti nuo fiziškai stipresnio bei neblaivaus besikėsinančiojo. P. Š. P. įvykio metu buvo senyvo amžiaus, todėl adekvačiai pasipriešinti ir apsiginti nuo fiziškai stipresnio bei neblaivaus besikėsinančiojo negalėjo. LAT konstatavo, kad aplinkybė, jog A. G. neturėjo jokio įrankio, nereiškia, kad buvo peržengtos būtinosios ginties ribos, o tai, kad P. Š. P. prieš besikėsinantįjį panaudojo turėtą šaunamąjį ginklą, šiuo atveju, įvertinus visas bylos aplinkybes, nėra pagrindas išvadai, kad jo gynybos priemonės aiškiai neatitiko A. G. kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Kaip matyti, nagrinėjamu atveju Teismas pagrindinį dėmesį skyrė *besiginančiojo ir užpuoliko jėgų santykiui bei besiginančiojo galimybei atremti pasikėsinimą kitokiu būdu, nei panaudojant šaunamąjį ginklą* (P. Š. P. buvo senyvo amžiaus, akivaizdžiai fiziškai silpnesnis už A. G.). Pripažįstant, kad šiuo atveju, gynybai panaudojus šaunamąjį ginklą, nebuvo peržengtos būtinosios ginties ribos, svarbiausiu kriterijumi buvo pasirinkta aplinkybė, kad P. Š. P. *neturėjo kitos galimybės gintis nuo agresijos*, kaip tik panaudodamas šaunamąjį ginklą. Todėl, kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, net ir šaunamojo ginklo gynybai panaudojimas prieš beginklį puolantį asmenį nebūtinai bus pripažįstamas gynyba, aiškiai neatitinkančia kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.

Kaip jau minėta, įstatymas neriboja priemonių ir įrankių, kuriais galima gintis nuo pavojingo kėsinimosi, pasirinkimo. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad bet kokios gynybos priemonės yra galimos. Asmenys, peržengę būtinosios ginties ribas, dažnai bando pateisinti priemonių, galinčių pavojingai ir sunkiai sužaloti kūną, pavojingo gyvybei ar sveikatai įrankio panaudojimą. Jau minėtoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje⁸⁰ apeliantas D. K. nesutiko su teismo išvada, jog jis peržengė būtinosios ginties ribas. Apelianto teigimu, įvertinus konkrečią situaciją, – nukentėjusieji, būdami girti, be jokios priežasties pradėjo kabinėtis, primygtinai siūlė gerti alų, reikalavo cigarečių, įžūliai, nepagarbiai elgėsi, pažeidinėjo viešąją tvarką ir visuomenės

---

⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2006-09-13 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-408/2006.

rimtį, – jis, po to, kai nukentėjusieji pradėjo vartoti jo atžvilgiu fizinį smurtą, turėjo teisę į būtinąją gintį, tai yra gintis ir ginti savo merginą bei draugą nuo gresiančio ir jau pradėto naudoti fizinio smurto. Pirmosios instancijos teismas, ištyręs esmines bylos aplinkybes, patikrinęs ir išanalizavęs byloje surinktus įrodymus, jų visumos pagrindu padarė išvadą, kad D. K., smogdamas peiliu D. P. ir V. K., peržengė būtiniosios ginties ribas, tai yra gynybai panaudojo priemonę – peilį, kuri aiškiai neatitiko kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo. Kolegija nesutiko su nuteistojo D. K. apeliacinio skundo teiginiais ir nurodė, kad tarp D. K. ir nukentėjusiųjų kilus konfliktui, D. K. matė, kad pastarieji jokių ginklų ar priemonių, pavojingų jo gyvybei, neturi. Panaudotas smurtas nebuvo intensyvus, - *D. K. sveikata buvo sutrikdyta nežymiai*, padarant jam tik poodines kraujosruvas, odos nubrodinimus kietais bukais daiktais. Apeliantui nugriuvus, nukentėjusieji netrukdė jam atsistoti. D. K. pats atsistojė, išsitraukė peilį, jį atlenkė ir laukė, kol nukentėjusieji jį puls. D. K. neįspėjo nukentėjusiųjų apie tai, jog žada gynybai panaudoti peilį, jei nukentėjusieji nenutrauks savo smurtinių veiksmų (įvykio metu buvo tamsu ir nukentėjusieji nematė, kad D. K. turi peilį) ir *smogė nukentėjusiesiems peiliu ne vieną kartą į gyvybiškai svarbias kūno vietas* – krūtinę ir pilvą, taip padarydamas sužalojimus, pavojingus gyvybei. Kolegija konstatavo, kad esant tokiai situacijai, įvertinus konflikto priežastis, vietą, panaudoto smurto intensyvumą ir kitas įvykio aplinkybes, D. K. gynyba – peilio panaudojimas aiškiai neatitiko kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo. Nuteistasis D. K. , durdamas ne vieną kartą peiliu nukentėjusiesiems D. P. , V. K. į krūtinę, pilvą, suprato, kad tokie dūriai į gyvybiškai svarbias vietas – krūtinę, pilvą yra pavojingi ir gali sunkiai sutrikdyti nukentėjusiųjų sveikatą, ir tokių pasekmių norėjo.

Išanalizavus pateiktus pavyzdžius, matyti, kad teismai, sprendami dėl aiškaus gynybos ir kėsिनimosi pobūdžio bei pavojingumo neatitikimo, iš esmės remiasi LAT Senato suformuota praktika, nurodančia, kad besiginančiojo veiksmai turėtų būti pripažįstami būtiniosios ginties ribų peržengimu, jei besikėsinančiajam tyčia padaryta aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos buvo pasikėsinta ir pasikėsinimui atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinos. Kaip matyti, teismai atsižvelgia į padarytų sveikatos sutrikdymų mastą, paprastai būtiniosios ginties ribų peržengimu pripažindami atvejus, kuomet besiginančiojo sveikata sutrikdyta nežymiai, o besikėsinančiajam padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, taip pat į gynybai panaudotus įrankius – peilio panaudojimas prieš neginkluotą užpuoliką visais nagrinėtais atvejais buvo pripažintas būtiniosios ginties ribų peržengimu (tačiau kartu pažymėtina, kad, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, netgi šaunamojo ginklo panaudojimas prieš neginkluotą užpuoliką gali būti pripažintas būtinąja gintimi, jei besiginantys nuo gresiančio pavojaus negalėjo apsiginti kitais būdais).

3 skyrius ATVEJAI, NELAIKOMI BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMU

Įstatymų leidėjas numatė atvejus, kuomet, esant būtiniosios ginties situacijai, netgi tiesiogine tyčia užpuolikai atimta gyvybė ar sunkiai sutrikdyta sveikata nebus laikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu. Šie atvejai numatyti BK 28 str. 3 d. – besiginančiojo veiksmai nebus pripažinti būtiniosios ginties ribų peržengimu, jeigu gynęsis asmuo minėtą žalą užpuolikai padaro dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, arba gindamasis nuo įsibrovimo į būstą⁸¹.

3.1 Ginamasi nuo įsibrovimo į būstą.

Būtiniosios ginties ribų peržengimu nelaikoma ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika⁸². Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas būsto neliečiamumo principas – be gyventojų sutikimo įeiti į būstą neleidžiama kitaip, kaip tik teismo sprendimu arba įstatymo nustatyta tvarka tada, kai reikia garantuoti viešąją tvarką, sulaukyti nusikaltėlių, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą⁸³. Kaip teigia V. Pavilionis ir R. Merkevičius, „būsto neliečiamumo kategorija reikalinga daugiau dėmesio ir stipresnės apsaugos, kadangi būstas yra formaliai apibrėžta tam tikros teritorijos dalis, kur absoliučias teises (t.y. galimybes veikti savo nuožiūra) ir veiklos laisvę turi tik savininkas (iš dalies – kartu gyvenantys asmenys)“⁸⁴. Pažymėtina, kad būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo taisyklės, ginant būstą, taikomos tik tais atvejais, kai įsibrovimas į būstą turi pavojingo kėsینimosi požymius⁸⁵. Nesant šių požymių, asmuo už padarytą žalą nukentėjusiajam atsako bendra tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas apžvalgoje nurodė, kad vertinant ginties veiksmus nuo įsibrovimo į būstą, reikia kreipti ypatingą dėmesį į konkrečias bylos aplinkybes, į besikėsinančiojo asmenybę, jo tikslus, kėsینimosi intensyvumą ir priemones, kurių pagalba tai buvo daroma, grėsmės apimtį, galimų žalingų pasekmių realumą, įvykio vietą, laiką, besikėsinančiojo ir besiginančiojo tarpusavio santykius, besiginančiųjų skaičių, jų fizinę galimybę atremti kėsینimąsi⁸⁶. Asmuo, į kurio būstą yra veržiamasi, negali žinoti, kokioms vertybėms kyla tiesioginis pavojus – užpuolikas gali kėsintis

⁸¹ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, 28 str. 3 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

⁸² Ten pat.

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 str. // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

⁸⁴ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 74.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 9 p. 3 d.

⁸⁶ LAT Senato 1997-06-13 apžvalga Nr. B2-5 „Dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatymų taikymo baudžiamosiose bylose“.

tik į būstą esantį materialų turtą, tačiau braunamasi gali būti ir siekiant sužaloti asmenį arba netgi jį nužudyti, būtent todėl besiginančiajam „suteikiama teisė gintis taip, lyg būtų kėsinama į pačią svarbiausią iš vertybių ar jas visas“⁸⁷.

Baudžiamosios teisės prasme aktualus būsto sąvokos apibrėžimas yra pateiktas BK 165 straipsnio 1 dalies dispozicijoje. Šiame straipsnyje numatyta atsakomybė už neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą, t.y. už įsibrovimą į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją.⁸⁸ Gyvenamasis namas ar butas yra iš esmės aiškios sąvokos, dėl kurių nei teorijoje, nei praktikoje neišskumų ar ginčų nekyla. Šiek tiek sudėtingiau yra vienareikšmiškai interpretuoti „kitos gyvenamosios patalpos arba jos priklausinių“ sąvoką. Gyvenamąją patalpą pripažintina erdvė, kuri yra fiziškai (paprastai sienomis) atskirta nuo kitų patalpų ar statinių bei yra pritaikyta žmonėms gyventi ir kurioje gyventi arba bent jau būti asmuo turi tam tikrą teisę. Neteisėtai braunantis į būstą pažeidžiamas ne tik nuosavybės, bet ir jau minėtas konstitucinis būsto neliečiamumo principas. Tam, kad gynyba būtų pripažinta teisėta ir neperžengianti būtiniosios ginties ribų, asmuo neprivalo turėti nuosavybės teisės į gyvenamąją patalpą, jis gali ja naudotis ir kitais teisėtais (nuomos ar panaudos ir kt.) pagrindais. Taigi, manytina, kad gyvenamąją patalpą turėtų būti pripažįstamas ir viešbučio, poilsio namų ar motelio, kuriame asmuo yra laikinai apsistojęs, kambarys, sodo namelis, netgi gyvenamasis vagonėlis ar namelis ant ratų, jeigu asmuo turi teisę juose (kad ir laikinai) gyventi, pavyzdžiui, savo atostogų metu. Namų, butų, kitos gyvenamosios patalpos priklausiniais laikytinos šių patalpų dalys, kurios, nors ir nėra pritaikytos gyventi, tačiau yra pagrindinio būsto neatsiejama dalis, naudojama įvairiems asmenų poreikiams tenkinti (poilsiu, turto saugojimui) – balkonai, lodžijos, verandos, namo priestatai, iš kurių galima tiesiogiai patekti į gyvenamąsias patalpas ir pan. Saugoma būsto teritorija – tai paprastai individualaus gyvenamojo būsto privati teritorija, į kurią patekimas pašaliniais asmenims yra ribojamas aptveriant tvora su užrakinamais vartais ir panašiais būdais. Šiuo atveju svarbu, kad saugomos teritorijos ribos būtų aiškiai išreikštos ir kad asmuo, jas pažeidžiantis, suvoktų, kad prieš šeimininko valią patenka į teritoriją, kurioje pašaliniais asmenims būti be savininko sutikimo negalima.

Nagrinėjamu aspektu būtiniosios ginties ribų peržengimu nebus laikoma besiginančiojo veika, padaryta ginantis nuo įsibrovimo į minėtas gyvenamąsias patalpas, kurias apima sąvokos „būstas“ apibrėžimas ir į kurias besiginantysis turi nuosavybės teises arba tas patalpas jis yra užėmęs kitu teisėtu pagrindu. Tačiau galimos ir išimtys – asmuo, net ir be teisėto pagrindo

⁸⁷ Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. Vilnius, Justitia, 1999. P. 74

⁸⁸ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, 165 str. 1 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.

gyvenantis bute (pvz., yra teismo sprendimas jį išskeldinti) gali gintis nuo akivaizdžiai neteisėto įsibrovimo į jo gyvenamąją patalpą (pvz., ginkluotų užpuolikų įsiveržimo į butą atveju).

Asmuo gali gintis nuo įsibrovimo į jo teisėtai užimtą patalpą, kuri, nors ir tiesiogiai nepritaikyta žmonėms gyventi, tačiau kurioje besikėsinantį asmuo žino, turėjo žinoti ar bent jau numano kurį laiką žmonės gyvenant ir į kurias braunasi būtent kaip į asmens būstą. Autoriaus sutinka su baudžiamosios teisės teorijoje dėstoma nuomone, jog tuo atveju, jeigu būsto sąvoka būtų aiškinama plečiamai, tai galėtų sukelti sunkiai prognozuojamus padarinius, pavyzdžiui, kaip teigia K. Jovaišas, tai galėtų reikšti „pripažinimą, kad šiluminėse trasose, kitose patalpose savavališkai apsigyvenę valkatos turi teisę gintis, kai specialiųjų tarnybų (vandentiekio, dujų, šilumos tinklų ir pan.) darbuotojai atlieka profilaktinius ar einamuosius remontinius darbus“⁸⁹. Toks aiškinimas būtų netinkamas vien dėl to, kad norintys patekti asmenys tai daro turėdami teisėtą pagrindą.

Būtiniosios ginties prasme įsibrovimas į būstą – tai slaptas ar atviras patekimas į gyvenamąją patalpą, jos priklausinius ar saugomą teritoriją prieš savininko ar kitų gyvenančių asmenų valią, keliantis pavojų jų turtui, sveikatai ar gyvybei. Įsibraunant nebūtina panaudoti fizinę jėgą, prievartą ar smurtą – tą galima padaryti ir panaudojus apgaulę ar įvairių techninių priemonių (pvz., visrakčių) pagalbą. Neteisėtas patekimas į būstą yra šiurkštus asmens privataus gyvenimo bei erdvės pažeidimas, galintis sukelti neprognozuojamus besiginančiojo veiksmus, kadangi jis negali suvokti, į ką yra ar gali būti kėsinamasi – į nuosavybę ar žmogaus sveikatą ir gyvybę. Ypač pavojingi yra atvejai, kuomet į būstą įsibrovę asmenys mano, kad šeiminių namuose nėra, kadangi užklupti netikėtai, jie gali imtis bet kokių priemonių, siekdami, kad nebūtų sulaikyti. Savo ruožtu ir netikėtai užkluptas būste esantis jo savininkas ar naudotojas negali adekvačiai reaguoti į iškilusią situaciją bei atitinkamai rinktis bei dozuoti gynybos priemones. Jei naktį prabudęs šeiminkas mato bute svetimą žmogų, jam sunku greitai įvertinti kėsiniui si pobūdį, nuspręsti, ar įsibrovėlis ketina tik slapta grobti svetimą turtą, ar įsibrovė plėšimo ar žudymo tikslais, todėl ginantis nuo įsibrovimo į būstą įstatymas visapusiškai gina besiginantįjį ir suteikia bute esantiems asmenims laisvę.⁹⁰

Atskirai aptartini atvejai, kuomet patekimas į svetimą būstą be gyventojų leidimo yra teisėtas. Šie atvejai apskritai neatitinka „įsibrovimo“ sąvokos, kadangi yra teisėti, griežtai reglamentuoti teisės aktuose ir nepavojingi. Paprastai siekiant patekti į svetimą būstą reikalingas teisminės institucijos sprendimas – tai gali būti sankcionuoti operatyvinių tarnybų pareigūnų slaptas patekimas į patalpas, siekiant jas apžiūrėti, procesinių prievartos priemonių (suėmimo, atvedinimo) taikymas, teismo sprendimo išskeldinti asmenis iš būsto vykdymas ir pan. Galimi ir

⁸⁹ Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas // Teisės problemos T41, p. 90, Vilnius, 2003

⁹⁰ Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. // Vilnius, Justitia, 2008. P. 30.

atvejai, kuomet įėjimas į svetimą būstą privalomas ir būtinas dėl susidariusių ekstremalių situacijų, stichinių nelaimių ir pan. Nagrinėjamais atvejais negalima gynyba nuo patekimo į būstą, išskyrus atvejus, kuomet savininkas nežino ir negali žinoti, kad pašaliniai asmenys į būstą patenka ar ketina patekti teisėtai. Tokie atvejai galimi, kuomet vykdomas slaptas operatyvinių tarnybų darbuotojų patekimas į patalpas, nežinant, kad savininkas tuo metu yra namuose. Pastebėtas toks asmuo privalo nedelsdamas prisistatyti bei nurodyti savo patekimo priežastį, priešingu atveju bet kokie šeiminingo gynybiniai veiksmai turėtų būti pripažįstami teisėtais, padarytais būtinosios ginties būklėje ir neperžengiant jos ribų.

Lietuvos apeliacinis teismas brovimosi į būstą ir dėl to panaudotos gynybos klausimą nagrinėjo 1996 m. baudžiamojoje byloje⁹¹, kurioje V. K. buvo kaltinamas pagal BK 111 str. 1 d., kad jis 1995 m. sausio 15 d. apie 0 val. 30 min. savo bute tyčia peiliu smogė M. Ž. į pilvą ir jam padarė sunkų kūno sužalojimą. Teismo bylos nagrinėjimo metu buvo nustatyta, kad nukentėjęs nakties metu kojų spyriais išlaužė duris ir įsibrovė į V. K. butą ir, artindamasis prie pastarojo, jam pagrasino. V. K., prikeltas triukšmo, sugriebė peilį ir smogė juo besiantinančiam M. Ž. į pilvą. Nustačius šias aplinkybes, teismas padarė išvadą, kad V. K. sunkiai sužalojo nukentėjusį, gindamasis nuo įsibrovimo į būstą. Be to, buvo nustatyta ir kita aplinkybė, sąlygojanti būtinosios ginties teisėtumą. V. K. su nukentėjusiuoju buvo nepažįstami, bute jis buvo vienas, jau buvo atsigulęs, bute buvo tamsu. Išgirdę triukšmą, kaimynai išėjo pažiūrėti, kas įvyko, pamatę išlaužtas buto duris, bandė įeiti, tačiau V. K. šaukdamas draudė įeiti, nes būsią blogai, ir tik atpažinęs kaimynus, juos įsileido. Pastarieji įėję, pamatė V. K. labai sumišusį, ramino jį, iš jo paėmė peilį. Teismas padarė išvadą, kad V. K. padarė žalą nukentėjusiajam ir dėl didelio sumišimo, kurį sukėlė kėsintis į būstą. Marijampolės rajono apylinkės teismas, nustatęs minėtas aplinkybes, 1996 m. kovo 14 d. nuosprendžiu V. K. išteisino, nesant jo veikoje nusikaltimo sudėties. Apeliacinės instancijos teismas atmetė prokuroro skundą, o nuosprendį paliko galioti nepakeistą.⁹²

2002 m. kasacinėje byloje nuteistas J. M., kuris buvo nuteistas už tai, kad 2001-08-24 savo bute, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, tarpusavio konflikto metu tyčia nužudė R. M., kasaciniame skunde nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas buvus būtinosios ginties ribų peržengimą, neatsižvelgė į visas bylos aplinkybes ir netinkamai pritaikė materialiosios teisės normas. Kasatorius teigė, kad jis buvo V. C. ir R. M. užpultas ir du kartus mušamas savo bute, pirmą kartą užpuolikai veika nutraukė išsigandę kaimynų; užpuolikai buvo du ir fiziškai stipresni už kasatorių, be to, dėl girtumo agresyviai nusiteikę, jie laužė baldus,

⁹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 1996-05-14 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-77/96

⁹² LAT Senato 1997-06-13 apžvalga Nr. B2-5 „Dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatymų taikymo baudžiamosiose bylose“.

nuplėšė užuolaidas, bandė nuteistąjį išstumti pro langą, padarė jam lengvą kūno sužalojimą, todėl jis priešinosi kiek galėjo. Kasatoriaus tvirtinimu, jis R. M. sužalojo netyčia, tikslo nužudyti jis neturėjo, peilį pasiėmė turėdamas tikslą užpuolikus išgąsdinti. Kasatoriaus įsitikinimu, nusikaltimas padarytas ginant būsto neliečiamybę, savo sveikatą ir gyvybę nuo tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, todėl neteisėta teismo išvada, jog buvo peržengtos būtinosios ginties ribos. Kasacinio teismo kolegija pripažino, kad V. C. ir R. M. į būstą pateko neteisėtai, t.y. prieš nuteistojo valią, tačiau pasisakė, kad tai savaimė nepateisina visų galimų gynybos priemonių. Atkreipė dėmesį į tai, kad įsibrovimas į būstą privalo turėti pavojingo kėsینimosi požymius, tuo tarpu apeliacinės instancijos teismo nustatytos aplinkybės rodo, kad šiuo konkrečiu atveju įsibrovimas į būstą neatitinka reikalavimų, būtinų, norint taikyti 1961 m. BK 14¹ str. 3 d. (atitinka 2000 m. BK 28 str. 3 d.). Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad pagal įstatymo prasmę įsibrovimas į būstą turi būti susijęs su dideliu sumišimu ar išgąščiu – įsibrovimo į būstą požymis įstatyme yra išskirtas tik kaip vienas iš sumišimą ar išgąštį galinčių sukelti variantų. Akivaizdu, jog šiuo konkrečiu atveju vienokią ar kitokią baimę galėjo sukelti pats kėsینimasis, tačiau įsibrovimas, nors ir buvo neteisėtas, neatitiko įstatyme numatyto įsibrovimo požymiui keliamų sąlygų (nebuvo staigus, netikėtas, įsibrovė pažįstami asmenys, be to, jie įėjo pro neužrakintas duris, su savimi neturėjo jokių galimam kėsینimuisi panaudotinų priemonių).⁹³ Autorius nesutinka su LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos pateiktu 1961 m. BK 14¹ str. 3 d. išaiškinimu, kadangi nei tuomet galiojusiam, nei dabartiniame baudžiamajame įstatyme įsibrovimas į būstą neprivalo būti susijęs su dideliu sumišimu ar išgąščiu ir nėra išskirtas kaip vienas iš sumišimą ar išgąštį galinčių sukelti variantų. Tai yra dvi skirtingos sąvokos bei aplinkybės, kurios gali, bet neprivalo egzistuoti, tam, kad besiginančiojo padaryta veika nebūtų pripažinta būtinosios ginties ribų peržengimu.

3.2 Gynyba labai sumišus ar išsigandus.

BK 28 str. 3 d. nurodoma, kad būtinosios ginties ribų peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, padaryta veika. Sumišimas, išgąstis ar susijaudinimas yra psichologinės kategorijos, kurios aiškiai sako, kad asmuo nevisiškai suvokia savo veiksmų esmę, nevisiškai suvokia, kokios gali būti pasekmės. Natūralu, kad asmeniui esant didelio sumišimo ar išgąščio būsenoje jam labai sunku įvertinti dėl jo gynybinių veiksmų galinčias atsirasti pasekmes ar juo labiau jas detalizuoti.

---

⁹³ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2002-10-15 nutartis Nr. 2K-697/2002

Baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje vyrauja nuomonė, kad teisinė didelio staigaus susijaudinimo, sumišimo sąvoka atitinka medicininį fiziologinio afekto apibūdinimą. Fiziologinis afektas – tai būseną, kurią apibūdina ryškus ir greitai besivystantis jo kilimas, pasireiškimo trumpalaikiškumas, stiprus ir gilus pergyvenimas, sąmonės susiaurėjimas, veiksmų kontrolės susilpnėjimas.⁹⁴ Staigus didelis susijaudinimas yra fiziologinio afekto būseną, kai emocinis stresas stabdo intelektualinę veiklą, smarkiai susilpnėja asmens gebėjimas suvokti ir (arba) kontroliuoti savo veiksmus, tvardyti. Tokią būseną gali sukelti pyktis, įtūžis, baimė ar kiti intensyvūs išgyvenimai, sukelti besikėsinančiojo veiksmų. Didelio susijaudinimo (fiziologinio afekto) būseną nustatoma pagal faktines bylos aplinkybes, prireikus gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichologinė, teismo psichologinė – psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Siekiant pripažinti, kad besiginantysis veikė labai susijaudinęs ar išgąsdintas, labai svarbu, kad besiginančiojo veiksmai būtų padaryti tuo metu, kai jį užpuolęs asmuo atliko ar kėsinosi atlikti pavojingus veiksmus. Kai kuriose bylose teismai, pripažindami, kad besiginantysis buvo didelio sumišimo ar didelio išgąščio būsenoje, tokią išvadą grindžia vien subjektyviais besiginančiojo parodymais ir kėsinimosi faktu, tačiau tokie parodymai dažnai nėra paremti kitais įrodymais. Minima emocinė būseną gali būti nustatoma ir teisingai įvertinama pagal faktinių bylos aplinkybių visumą, o esant reikalui paskiriant psichologinę ar kitą ekspertizę.⁹⁵

Praktikoje gana reti atvejai, kuomet teismai pripažįsta, kad būtiniosios ginties ribos nebuvo peržengtos, kadangi besiginantysis veikė labai sumišęs ar išsigandęs. Kaip pavyzdį galima pateikti atvejį, kuomet Klaipėdos apylinkės teismo 2009 m. balandžio 24 d. nuosprendžiu M. A. buvo nuteistas pagal BK 135 str. 1 d. už tai, kad 2008 m. rugpjūčio 25 d., apie 2.30 val., Klaipėdoje, Kretingos g. 79-ame name, 12-ame aukšte esančiame šiauriniame balkone, kilusio konflikto metu šampano buteliu tyčia sudavė ne mažiau kaip penkis smūgius V. B. į galvą, šiais sužalojimais sukeldamas nukentėjusiojo gyvybei pavojingą būseną – gilią smegenų komą, taip V. B. sunkiai suluošindamas. M. A. šį nuosprendį apskundė Klaipėdos apygardos teismui, apeliaciniame skunde nurodė, kad minėtus veiksmus atliko gindamasis, todėl jo veikoje yra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, numatyta BK 28 str. M. A. parodė, kad 2008-08-25, apie 2.30 val., jis kartu su M. A., E. S. ir V. U. buvo Kretingos g. 79-o namo 12-ojo aukšto balkone. Turėjo du butelius šampano. Išgirdo triukšmą ir pamatė apačioje ant šaligatvio stovintį iš matymo pažįstamą V. B., kuris kažką šūkavo, kvietė nusileisti ir išsiaiškinti. Prie V. B. stovėjo kažkoks vyras apie 30 m. amžiaus. Maždaug po 20 min. išgirdo atvažiuojant liftą. Prasidarius

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo 1991-05-03 nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“, 18 p.

⁹⁵ LAT Senato 1997-06-13 apžvalga Nr. B2-5 „Dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatymų taikymo baudžiamosiose bylose“.

durims iš lifto išėjo keturiose: V. B., jo brolis K., vyras, kuris buvo su V. B. apačioje, ir dar vienas vyresnio amžiaus nepažįstamas vyras. V. B. ir dar vienas vyras nieko nesakę puolė prie jo, o K. stovėjo toliau. Šalia jų stovėjo merginos E. su V. ir M.. V. B. vis juos įžeidinėjo, kažką girtas šūkavo, atrodė agresyvus, užsimodavo rankomis, vėl šaukė, grasino, kad susidoros, bandė provokuoti. V. B. tampė už rankovės, sakė, kad pripjaus, vos neišmetė iš balkono ir pirmas sudavė ne vieną smūgį ranka į veidą. Veidas buvo po operacijos, pajuto skausmą, išsigando, kad po operacijos iširs siūlės. Būdamas šoko būsenos nesąmoningai paėmė šampano butelį ir juo apsigindamas sudavė V. B. per galvą, bet V. B. ir toliau grūmėsi. Nustojo smūgiuoti tada, kai ir V. B. nustojo. Atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusiojo V. B. inicijuotas konfliktas vyko nakties metu, namo 12 aukšto balkone, kuriame vienu metu buvo net 8 asmenys, kad M. A. gindamasis smūgius sudavė tik po V. B. jam suduoto smūgio į operuotą žandikaulio vietą, pirmu po ranka atsitiktinai pasitaikiusiu daiktu – šampano buteliu, akivaizdu, kad tuo metu jis veikė būdamas labai sumišęs bei išsigandęs, o jo gynyba negali būti vertinama kaip aiškiai neatitinkanti kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.

Apeliacinės instancijos teismo kolegija nutarė skundą patenkinti⁹⁶, nurodė, kad būtiniosios ginties ribų peržengimo turinys atskleidžiamas BK 28 straipsnio 3 dalyje. Šios ribos peržengiamos, kai besiginančiojo veiksmai atitinka visas tris būtinas sąlygas: a) užpuolikas nužudomas arba jam sunkiai sutrikdoma sveikata; b) tai padaroma tiesiogine tyčia; c) gynyba aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Tačiau yra nurodyti du atvejai, kai net ir visų šių sąlygų buvimas nesudaro būtiniosios ginties ribų peržengimo. Peržengimu nelaikoma besiginančiojo veika, padaryta dėl jo didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsinimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą. Teismo nuomone, nustatytos aplinkybės neabejotinai rodo, kad pats V. B., būdamas karštakošis ir ne kartą į muštynes įsivėlęs žmogus, savo veiksmais sudarė tokią situaciją, kurią M. A. visiškai pagrįstai įvertino kaip ne tik tiesiogiai gresiantį, bet ir realiai pradėtą pavojingą kėsinimąsi į jo sveikatą ar netgi gyvybę. Todėl M. A. turėjo teisę į būtinąją gintį ir ši gintis nebuvo tariama. Kaip jau minėta, įstatymas nereikalauja, kad gynybos priemonės ir jų intensyvumas visiškai atitiktų kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą, ir neriboja gynybai nuo pavojingo kėsinimosi naudojamų priemonių, todėl ta aplinkybė, kad M. A. nuo pavojingo kėsinimosi apsigynė trenkdamas kelis kartus V. B. per galvą šampano buteliu (tokiu būdu padarydamas nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą), dar nereiškia, kad jis peržengė būtiniosios ginties ribas. Iš M. A. parodymų matyti, kad jis grėsmingoje situacijoje specialiai neieškojo šampano butelio, kad galėtų sužaloti V. B., šis butelis pasitaikė jam po ranka toje vietoje, kur jis buvo užkluptas V. B., be to, buteliu nustojo daužyti tada, kai pats V. B.

⁹⁶ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-315-382/2009

nustojo elgtis agresyviai, nes pirmas smūgis buteliu V. B. nuo agresyvių veiksmų nesustabdė. Taigi M. A. sunkiai sužalojo V. B. gindamas save nuo pradėto pavojingo kėsینimosi ir jo veikoje nėra aiškaus gynybos neatitikimo kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Apeliacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad nors nuteistojo veika formaliai ir atitinka BK 135 str. 1 d. numatyto nusikaltimo požymius, ji padaryta esant būtinajai ginčiai, nenustatyta, jog savo veiksmais susidariusioje situacijoje M. A. būtų peržengęs būtiniosios ginties ribas, todėl M. A. baudžiamoji atsakomybė pagal BK 135 str. 1 d. negalima, nes nustatyta BK 28 str. 2 d. numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Klaipėdos apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro pavaduotojas, nesutikdamas su tokiu apeliacinio teismo sprendimu, pateikė kasacinį skundą. Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų kolegija prokuroro skundą patenkino⁹⁷. *Kolegija pripažino, kad M. A. veikė esant būtiniosios ginties situacijai, kadangi jo atžvilgiu buvo pradėtas akivaizdus, realus ir pavojingas kėsینimasis.* Tačiau LAT kolegija pažymėjo, kad po pradinio žodinio konflikto į balkoną, kuriame buvo kaltinamasis (M. A.) su draugais, įsiveržė agresyviai nusiteikę neblaivūs du asmenys. Vienas jų prišoko prie kaltinamojo, pagrasino, jog išmes iš 12 aukšto balkono, papjaus ir sudavė ranka į veidą. Taigi *nukentėjusysis savo veiksmais sudarė būtiniosios ginties situaciją, todėl kaltinamasis turėjo teisę gintis ir ja teisėtai pasinaudojo* (šampano buteliu sudavė ne mažiau kaip 5 smūgius į galvą). Tačiau apeliacinės instancijos teismas neįvertino situacijos, kuri buvo prieš prasidedant konfliktui. Nustatyta, kad nukentėjusiojo agresyvių elgesį, pasireiškusį puolamaisiais veiksmais, išprovokavo pats kaltinamasis su draugais. Balkone vartodami alkoholinius gėrimus, jie įžeidė pro namą praeinančius nukentėjusįjį ir jo draugą. Todėl nukentėjusysis turėjo konkrečių pretenzijų ir tai kaltinamajam nebuvo staigmena. Taigi *apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai šią situaciją vertino kaip didelį kaltinamojo sumišimą ar išgąstį ir bylą nutraukė dėl teisėtos būtiniosios ginties.* Be to, pagal jėgos santykį nukentėjusysis nebuvo pranašesnis už kaltinamąjį, kuris anksčiau gerai pažinojo nukentėjusįjį ir kartais pasityčiodavo. Be to, pagal jėgos santykį V. B. nebuvo pranašesnis už M. A., kuris anksčiau gerai pažinojo nukentėjusįjį ir kartais pasityčiodavo (nukentėjusiųjų R. B., V. B. parodymai). Taip pat bylos duomenimis nustatyta, kad M. A. baigė smūgiuoti V. B. į galvą ne savo valios pastangomis, o tik sudužus buteliui. Nukentėjusysis tuo metu jau atliko ne puolamojo, o gynybinio pobūdžio veiksmus. Kolegija konstatavo, kad suduodamas šampano buteliu smūgius beginkliam priešininkui į galvą M. A. suvokė, kad savo veiksmais sunkiai sužalos nukentėjusįjį ir šių padarinių norėjo, tad veikė tiesiogine tyčia. Kolegija pripažino, kad

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2010.

nors M. A. ir turėjo teisę gintis nuo puolančiojo, bet jo gynyba aiškiai neatitiko kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo, todėl kaltinamasis peržengė būtiniosios ginties ribas. M. A. veika kvalifikuota pagal BK 28 str. 3 d. ir 135 str. 1 d. LAT kolegija taip pat konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes klaidingai aiškino ir taikė baudžiamąjį įstatymą, reglamentuojantį būtinąją gintį, todėl apkaltinamasis nuosprendis buvo pakeistas dėl netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo. Apeliacinio teismo nutartis panaikinta dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo.

Autoriaus nuomone, akivaizdu, kad *nagrinėjamoje situacijoje apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė ir aiškino BK 28 str. 3 d. nuostatas dėl besiginančiojo veiksmų esant didelio sumišimo ar susijaudinimo būsenai*. Šiuo atveju konkrečios bylos aplinkybės nebuvo pakankamos konstatuoti, kad besiginantysis veikė labai išsigandęs ar sumišęs, jis žinojo, kad stovėdamas namo balkone, įžeidė apačioje buvusį nukentėjusįjį, suprato, kad jis jam turi pretenzijų, be to, matė, kad nukentėjusysis įėjo į namo, kurio balkone jis stovėjo laiptinę, ir galėjo numatyti, kad nukentėjęs asmuo ateis pas jį, turėdamas pretenzijų. Kasacinės instancijos teismas, vertindamas gynybinius veiksmus, padarė teisingą išvadą, konstatuodamas, kad nukentėjusysis turėjo konkrečių pretenzijų ir tai kaltinamajam nebuvo staigmena, jis suprato, kad gali būti užpultas gynėsi, tačiau turėjo įvertinti, kad ginasi pernelyg intensyviai, be to, gynėsi nebūdamas labai sumišęs ar išsigandęs, todėl teismas pagrįstai kaltinamojo veiksmus įvertino kaip sunkų sveikatos sutrikdymą, padarytą peržengus būtiniosios ginties ribas.

Atskirai aptartinas gynybos labai sumišus ar išsigandus bei dėl to kilusių pasekmių – sunkaus sveikatos sutrikdymo ar gyvybės atėmimo santykis su BK 130 str. bei 136 str. numatytais nusikalstamomis veikomis – nužudymu ir sunkiu sveikatos sutrikdymu labai susijaudinus. Konstatuotina, kad abiem atvejais vienam iš asmenų yra sukeliama pasekmė – jis nužudomas arba jam sunkiai sutrikdoma sveikata, abiem atvejais kitas asmuo veikia labai sumišęs, išsigandęs ar susijaudinęs, ir šią jo būseną, buvusią veikos atlikimo metu, nustato ekspertai. Tačiau, autoriaus nuomone, pagrindinis skirtumas yra tas, kad gynybos labai sumišus ar išsigandus atveju besiginantysis *veikia tuo pačiu metu*, kaip ir besikėsinantis asmuo, jis laiko atžvilgiu betarpiškai ginasi nuo jo veiksmų ir jį sužaloja, o BK 130 str. bei 136 str. numatyti nusikalstamų veikų atveju asmuo nukentėjusįjį nužudo *tuoj po* neteisėto ar itin įžeidžiančio jį ar jo artimą asmenį nukentėjusio asmens poelgio. BK 130 str. ir 136 str. numatytais atvejais nebeegzistuoja būtiniosios ginties situacija, ji jau būna išnykusi, asmuo nesigina nuo kėsinosi. LAT Senatas savo nutarime⁹⁸ nurodė, kad „nužudymas pripažįstamas padarytas staiga didžiai

---

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato 1999-06-18 nutarimas Nr. 18 “Dėl teismų praktikos nužudymų bylose”, 22 p.

susijaudinus tada, kai nustatoma, kad nukentėjusiojo nužudymas sekė tuoj po jo padaryto priešingo įstatymams smurto ar sunkaus įžeidimo kaltininko arba kitų asmenų. <...> Staigaus didelio susijaudinimo būseną gali būti sukelta ir nevienkartinių smurto veiksmų ar įžeidinėjimų, besitęsusių tam tikrą laiką iki nužudymo, jei nužudymas sekė iškart po paskutinio smurto ar įžeidimo veiksmo.” Taigi, asmens veika kvalifikuojama kaip nužudymas ar sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus tuo atveju, jei jo veiksmai įvykdyti tuoj po to, kai nukentėjusysis prieš jį pavartojo neteisėtus veiksmus, kvalifikavimui svarbu tai, kad nukentėjusiojo neteisėta veika jau yra pasibaigusi, tačiau nuo jos pabaigos yra praėjęs nedidelis laiko tarpas, ir fiziologinio afekto būseną dar nėra praėjusi.

IŠVADOS

1. Būtinoji gintis yra viena iš baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 28 straipsnyje. Ypač svarbu tai, kad teisė į būtinąją gintį nėra absoliuti, gynyba negali peržengti tam tikrų įstatyme nustatytų ribų, kurių negalima peržengti darant žalą besikėsinančiajam. Priešingu atveju pripažįstama, kad asmuo veikia peržengdamas būtiniosios ginties ribas.
2. Būtiniosios ginties ribų peržengimas galimas tik tokiu atveju, jei apskritai egzistuoja būtiniosios ginties situacija. Nesant būtiniosios ginties situacijos, nesant visų būtinų būtiniosios ginties požymių, pripažįstama, kad asmuo neturėjo teisės aktyviais veiksmais gintis ir padaryti žalą, jo veika vertinama kaip nusikalstama ir kvalifikuojama bendrais pagrindais.
3. Asmens veiką galima pripažinti kaip padarytą peržengiant būtiniosios ginties ribas tik tuo atveju, jei jo veika atitinka *visus* privalomus kriterijus.
4. Peržengti būtiniosios ginties ribas galima tik veikiant tiesiogine tyčia. Būtiniosios ginties ribų peržengimo atveju besiginantysis, veikdamas tiesiogine tyčia, supranta, kad kėsina si į puolančiojo asmens gyvybę ar sveikatą, numato, kad gali jam atimti gyvybę ar sunkiai sutrikdyti sveikatą ir to nori.
5. Būtiniosios ginties ribų peržengimu besiginančiojo veiksmai pripažįstami tik tuomet, kai jis savo veiksmais besikėsinančiajam padaro sunkų sveikatos sutrikdymą arba atima jam gyvybę.
6. Kad besiginančiojo veiksmai būtų pripažinti būtiniosios ginties ribų peržengimu, užpuolikai padarytos žalos dydis turi aiškiai neatitikti kėsಿನimosi pobūdžio ir pavojingumo.
7. Būtiniosios ginties ribų peržengimu, net ir esant tiesioginei tyčiai, sunkiai sutrikdžius sveikatą ar atėmus gyvybę ir esant akivaizdžiam neatitikimui tarp kėsಿನimosi pobūdžio ir pavojingumo, nebus laikoma besiginančiojo veika, padaryta ginantis nuo įsibrovimo į būstą arba esant dideliame besiginančiojo sumišimui ar išgąsčiui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINIAI TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios: 1995-05-16 Nr.40-987
3. Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.
4. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“, 14 str. // Vyriausybės Žinios, 1961, Nr.: 18 -147
5. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr.V-298/158/A1-86 patvirtintos Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės // Valstybės žinios, 2003 m., Nr. 52-2357.
7. Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų išaiškinimų. // Kaunas, 1934
8. Статут Великого княжества Литовского 1588 года [Электрон. ресурс]. // Подг. О.Лицкевич. - Мн., 2002-2003

MOKSLINĖ LITERATŪRA

1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. // Vilnius, Justitia, 2001.
2. Jovaišas K. Būtiniosios ginties identifikavimas. // Teisės problemos Nr. 41, Vilnius, 2003.
3. Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis: mokomoji priemonė. // Vilnius, Justitia 1999.
4. Piesliakas V., Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. // Vilnius, Justitia, 2008.

TEISMŲ PRAKTIKA

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Plenumo nutarimai (1991-1993). Vilnius, 1994.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. apžvalga Nr. B2-5 „Dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatymų taikymo baudžiamosiose bylose“.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 “Dėl teismų praktikos nužudymų bylose”.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-212/2008.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291/2006.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201/2009.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2004.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-422/2006.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-175/2004.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2010.
12. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-487/2009.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 gegužės 15 d. nutartis byloje Nr. 2K-466/2001.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-186/2008.
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-297/2007.
16. Lietuvos apeliacinio teismo 1996 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamoje byloje Nr. 1-77/96.
17. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-67/2008.
18. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-408/2006.
19. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. lapkričio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-385/2005.

20. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-398/2007.
21. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-148-209/2009.
22. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-315-382/2009.

ANOTACIJA

Judzentavičius K. Būtiniosios ginties ribų peržengimo analizė bei vertinimo problemos teorijoje bei teismų praktikoje. / Teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. dr. Pavelas Kujalis – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas 2010 m. 57 psl.

Magistro baigiamasis darbas yra skirtas vieno iš gynybos nesikreipiant į valdžios institucijas būdų – būtiniosios ginties, o konkrečiai – jos ribų peržengimo analizavimui. Darbe analizuojant mokslinę literatūrą, norminius teisės aktus bei teismų praktiką nagrinėjama būtiniosios ginties ribų peržengimo samprata, nustatomos bei vertinamos privalomosios būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygos (būtiniosios ginties būklės egzistavimas, besiginančiojo veikimas tiesiogine tyčia, sunkus sveikatos sutrikdymas ar gyvybės atėmimas užpuolikui ir aiškus gynybos bei kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimas) bei nagrinėjami atvejai, kurie nelaikomi būtiniosios ginties ribų peržengimu (gynyba nuo įsibrovimo į būstą bei gynyba labai sumišus ar išsigandus). Magistro baigiamajame darbe lyginamuoju aspektu taip pat apžvelgiami ir vertinami būtiniosios ginties ribų peržengimo reglamentavimo panašumai bei skirtumai 1961 m. ir 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamųjų kodeksų normose.

Raktiniai žodžiai: Būtinoji gintis; būtiniosios ginties ribų peržengimas.

ANNOTATION

Master's thesis is on one of the defenses that are described in the penal code - self-defense, and in particular - analysis of excessive self-defense. The author analyzes scientific literature, regulatory legislation and case law concerning the issue of excessive self-defense, identifying and assessing mandatory conditions of excessive self defense (the existence of self-defense situation; defendant acts on direct intent; grievous bodily injury or loss of life of an aggressor; a clear discrepancy between the intensity and seriousness of aggressor's threat and defendant's actions and inflicted injury) and the handling of cases that are not considered excessive self-defense (defense against intrusions into a dwelling and defense when the defendant is severely confused or scared). Excessive self defense is also reviewed and assessed in the comparative perspective of the regulatory similarities and differences between the 1961 and 2000 Penal codes of the Republic of Lithuania.

Keywords: Self defense, excessive self defense.

SANTRAUKA

Magistro baigiamasis darbas yra skirtas vieno iš gynybos nesikreipiant į valdžios institucijas būdų – būtiniosios ginties, o konkrečiai – jos ribų peržengimo analizavimui. Būtinoji gintis yra viena iš baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 28 straipsnyje, tai teisė aktyviai gintis nuo pavojingo kėsینimosi darant žalos besikėsینančio asmens sveikatai, nuosavybei, ir, esant tam tikriems atvejams, gyvybei. Teisė į būtinąją gintį nėra absoliuti, gynyba negali peržengti tam tikrų įstatyme nustatytų ribų, priešingu atveju pripažįstama, kad asmuo veikia peržengdamas būtiniosios ginties ribas. Siekiant pripažinti, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos, būtina nustatyti, ar egzistavo visos privalomosios baudžiamajame įstatyme numatytos sąlygos. Šios sąlygos yra tokios: būtiniosios ginties būklės egzistavimas, besiginančiojo veikimas tiesiogine tyčia, sunkus sveikatos sutrikdymas ar gyvybės atėmimas užpuolikui ir aiškus gynybos bei kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimas. Teisė į būtinąją gintį yra pagrindinė sąlyga, kuomet įmanomas būtiniosios ginties ribų peržengimas, kadangi priešingu atveju bet kokia žala, padaryta asmeniui, bus vertinama kaip neteisėta ir nusikalstama ir ją padaręs asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendraisiais pagrindais. Būtinoji gintis yra teisėta, kuomet atitinka sąlygas, susijusias su kėsینimusi (jis turi būti pavojingas, akivaizdus bei realus) bei sąlygas, susijusias su gynyba (ginantis daroma žala arba kėsینamasi ją padaryti; žala padaroma tik besikėsینančiojo teisėms ar interesams; žala padaroma atremiant kėsینimąsi į įstatymo ginamus interesus). Būtiniosios ginties ribų peržengimo atveju besiginantysis, veikdamas tiesiogine tyčia, supranta, kad kėsینasi į puolančiojo asmens gyvybę ar sveikatą, numato, kad gali jam atimti gyvybę ar sunkiai sutrikdyti sveikatą ir to nori. Būtiniosios ginties ribų peržengimas galimas tik tuo atveju, kai besikėsینančiajam padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas ar jis nužudomas. Tais atvejais, kai užpuolikui sukeliamas fizinis skausmas, jam nežymiai ar nesunkiai sutrikdoma sveikata, ir kai yra visos kitos būtiniosios ginties sąlygos, visuomet pripažįstama, kad asmuo veikė būtiniosios ginties būklėje ir teisinė atsakomybė jam nekyla. Kad besiginančiojo veiksmai būtų pripažinti būtiniosios ginties ribų peržengimu, užpuolikui padarytos žalos dydis turi aiškiai neatitikti kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Gynyba laikoma aiškiai neatitinkančia kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo, kuomet tyčia padaroma besikėsینančiajam aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos buvo pasikėsinta ir pasikėsینimui atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinos. Būtiniosios ginties ribų peržengimu nelaikoma ginantis nuo įsibrovimo į būstą bei ginantis labai sumišus ar išsigandus padaryta veika.

SUMMARY

Master's thesis is dedicated for analysis of excessive self-defense and its assessment problems in theory and case-law. The existence of self-defense situation is the obligatory requirement for one to concede that a person may have committed an act of excessive self-defense. Self-defense means any defensive action that is necessary to avert an imminent unlawful attack on oneself or another. It is particularly important that the right to self-defense is not absolute; the defense can not exceed certain limits set by law and can not be overcome by the damage to the aggressor. Individual's acts may be regarded as excessive self-defense only if his conduct meets all the criteria required. The author analyzes the issue of excessive self-defense, identifying and assessing mandatory conditions of excessive self defense (the existence of self-defense situation; defendant acts on direct intent; grievous bodily injury or loss of life of an aggressor; a clear discrepancy between the intensity and seriousness of aggressor's threat and defendant's actions and inflicted injury) and the handling of cases that are not considered excessive self-defense (defense against intrusions into a dwelling and defense when the defendant is severely confused or scared). Excessive self-defense can only be committed by defendant's direct intent. In this case direct intent means that the defendant acts deliberately, he is aware that his defensive actions are a threat to aggressor's health or life, and he wishes to act so. A person can commit an act of excessive self-defense only if there is a grievous bodily injury or loss of life of an aggressor. The situation of excessive self-defense can only occur when there is gross and unacceptable discrepancy between the nature and hazardousness of attack and an act of defense. It is presumed that a person acts in self defense when he defends from an intrusion in to a dwelling or defends in a state of great confusion or fear.